

# Andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra

Beatrice Muňozová

---

Bakalářská práce  
2022



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Beatrice Muňozová**  
Osobní číslo: **H190564**  
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře**  
Forma studia: **Kombinovaná**  
Téma práce: **Andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra**

### Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti života a díla Přemysla Pittra, odkazu andragogice a přínosu jeho andragogické práce.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

**Seznam doporučené literatury:**

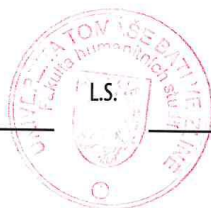
- BALVÍN, Jaroslav, 2015. Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter. Praha: Radix, spol. s r.o. ISBN 978-80-87573-13-6.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
- KOHN, Pavel, 2011. Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají. Chomutov: L. Marek. ISBN 978-80-87127-30-8.
- PITTER, Přemysl a Olga FIERZOVÁ, 1996. Nad vřavou nenávisti: vzpomínky a svědectví Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Praha: Kalich. ISBN 80-7017-972-4.
- PITTER, Přemysl, PLZÁK, Michal (ed.), 2011. Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-7017-159-2.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**  
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **19. ledna 2022**  
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

---

**Mgr. Libor Marek, Ph.D.**  
děkan



**doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**  
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 19. ledna 2022

## PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby <sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 <sup>2)</sup>;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 <sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.4.2022

*1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:*

*(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.*

*(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před*

*konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.*

*(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

*2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

*(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

*3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

*(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

*3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

*(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

*(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

## ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá andragogickým rozměrem výchovné práce významné osobnosti sociální pedagogiky a andragogiky 20. století, Přemyslem Pittrem. V první kapitole teoretické části vymezujeme základní pojmy andragogiky, pedagogiky a sociální pedagogiky. Věnujeme pozornost také celoživotnímu vzdělávání v andragogice, které bude v praktické části tématem našeho výzkumu. V druhé kapitole teoretické části popisujeme Pittrov život a události, které zásadním způsobem ovlivnily jeho život a popíšeme přínos andragogické práci. Ve třetí kapitole se zabýváme činy v oblasti sociální pedagogiky a andragogiky, jeho vztahu k andragogice a sociální pedagogice, které dále porovnáváme. V praktické části zkoumáme prostřednictvím kvantitativního výzkumu u seniorů studujících na univerzitě třetího věku zájem o další vzdělávání. Na základě hypotéz jsme si stanovili dále pět dílčích předpokladů týkajících se vztahů mezi motivací, pohlavím a věkem studentů, jaký je jejich vztah k nejvyššímu dosaženému vzdělání a jakým způsobem se dověděli o možnosti vzdělávání prostřednictvím univerzit třetího věku. V závěru práce je nastíněno provázání výsledku výzkumu s andragogickými metodami a celkovým způsobem edukace společnosti Přemyslem Pittrem.

Klíčová slova: Přemysl Pitter, andragogika, pedagogika, tábor Valka, Milíčův dům, náboženství

## ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the andragogical dimension of the educational work of an important personality in social pedagogy and andragogy of the 20th century, Přemysl Pitttr. In the first chapter of the theoretical part, we define the basic concepts of andragogy, pedagogy and social pedagogy. We focus on lifelong learning in andragogy, which will be the topic of our research in the practical part. In the second chapter of the theoretical part, we describe Pitter's life and the events that fundamentally affected his life, and we describe the benefits of andragogical work. In the third chapter, we discuss Pitttr's exploits in the field of social pedagogy and andragogy and his relationship to andragogy and social

pedagogy, which we then compare. In the practical section, we explore, through quantitative research, the interest in further education among seniors studying at a university of the third age. Based on the hypotheses, we also determined five partial assumptions concerning the relationship between students' motivation, gender and age, what their relationship is to their highest educational attainment and how they learned about the possibility of education through third age universities. At the end of the work is outlined the connection of the research result with andragogical methods and the overall way of education of the society by Přemysl Pittr.

Keywords: Přemysl Pitter, andragogy, pedagogy, camp Valka, Milíč House

Děkuji panu docentu Jaroslavu Balvínovi za možnost zpracovat bakalářskou práci pod jeho vedením, za cenné rady a věnovaný čas při konzultacích.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.



**OBSAH**

<b>ÚVOD.....</b>	<b>10</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST .....</b>	<b>11</b>
<b>1 KAPITOLA K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM .....</b>	<b>12</b>
1.1 VZTAH TÉMATU OSOBNOSTI K ANDRAGOGICE.....	12
1.1.1 Andragogika .....	15
1.1.2 Pedagogika .....	18
1.1.3 Sociální pedagogika .....	19
1.1.4 Sociální práce .....	21
1.2 VZTAH ZKOUMANÉHO TÉMATU K DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERAURE .....	22
1.3 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ANDRAGOGICE.....	23
<b>2 PŘEMYSL PITTER, ŽIVOT, DÍLO A VZTAH K EDUKACI     DOSPĚLÝCH.....</b>	<b>27</b>
2.1 PŘEMYSL PITTER A JEHO SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÁ OSOBNOST .....	32
2.2 ŽIVOT A DÍLO PŘEMYSLA PITTRA .....	35
2.3 PŘEMYSL PITTER A JEHO PODÍL NA EDUKACI DOSPĚLÝCH .....	37
<b>3 SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÁ A ANDRAGOGICKÁ PRÁCE     PŘEMYSLA PITTRA .....</b>	<b>39</b>
3.1 SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÝ VZTAH PRÁCE PŘEMYSLA PITTRA.....	40
3.2 ANDRAGOGICKÝ VZTAH PRÁCE PŘEMYSLA PITTRA .....	41
3.3 SOCIÁLNÍ A ANDRAGOGICKÝ ROZMĚR A JEHO SROVNÁNÍ .....	42
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>45</b>
<b>4 CHARAKTERISTIKA PROBLÉMU VÝZKUMU.....</b>	<b>46</b>
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY .....	49
4.2 DRUH VÝZKUMU .....	50
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR .....	51
4.4 VÝZKUMNÁ TECHNIKA .....	54
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	55
<b>5 SHRnutí VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....</b>	<b>56</b>
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>57</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>59</b>
<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>63</b>
<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>64</b>
<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>64</b>

## ÚVOD

Hlavním cílem práce je popsat andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra, a to na základě informací a poznatků z dostupných literárních a dalších relevantních zdrojů, ze kterých je při zpracování této bakalářské práce čerpáno.

První kapitola je zaměřena na vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti života a díla Přemysla Pittra, budeme se věnovat jeho odkazu v rámci andragogiky a sociální pedagogiky a přínosem jeho sociální práce. Vymezíme vztah k andragogice, k sociálně-pedagogické praxi, a to ve vztahu k dětem, mládeži i dospělým lidem. Druhá kapitola je zaměřena na život a dílo Přemysla Pittra, na jeho sociálně-pedagogickou osobnost a jeho podíl na edukaci dospělých. Obsahem třetí kapitoly je jeho sociálně-pedagogický a andragogický vztah k práci, kde zmíníme přednáškovou činnost či psychickou podporu v táboře Valka. Oba tyto rozměry následně srovnáme.

V praktické části budeme pomocí kvantitativní metody zpracování dotazníku zkoumat zájem studentů univerzit třetího věku o další vzdělávání, s následným doporučením pro praxi. Zvýšením kompetencí vzdělavatelů pomocí aplikace metody Pittrova laskavého a tolerantního přístupu k lidem totiž může zásadně ovlivnit a přispět dalším zájmem o vzdělávání již studujících studentů univerzit třetího věku. Vzdělávání pro seniory, vzdělávací instituce a samotní vzdělavatelé musí respektovat jejich potřeby, osobní celoživotní zkušenosti, mentální kondici a v neposlední řadě podmínku dostupnosti samotného vzdělávání. Vzdělávání seniorů působí preventivně, edukace seniorů má přínos hlavně pro aktivní, úspěšné a zdravé stárnutí populace. Podporuje sociální integraci člověka, fyzickou i psychickou kondici a víru ve vlastní síly. Možnost rozšířit své znalosti, posílit sociální vazby, navázat nová přátelství, a především znova jedince integrovat do společnosti, to jsou hlavní cíle institucionalizovaného vzdělávání seniorů. Mnozí senioři neměli možnost studovat z politických nebo sociálních důvodů. V dnešní době již taková omezení pozbývají svou platnost.

Motivací k vybrání tohoto tématu byla osobnost Přemysla Pittra a jeho přínos v oblasti andragogiky, tedy vzdělávání dospělých, ale také jeho nezištný zájem a péče o každého, kdo potřeboval péči a vzdělání v době druhé světové a války i po ní. Byl významnou osobností a je i v současné době inspirací a příkladem pro pedagogy, pro sociální pracovníky pohybující se v oblasti sociální péče a celoživotního vzdělávání.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

## 1 KAPITOLA K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

Myšlení o vzdělávání a výchově se stále vyvíjí, a to až k současnému stavu vzdělávání dospělých z hlediska sociálních souvislostí moderního vzdělávání. Vzdělávání dospělých plní celospolečenskou funkci. Vědní disciplína andragogika navazuje úzce na pedagogiku a další vědní obory (např. psychologie, sociologie, filozofie a další). Se změnami ve společnosti se mění také vliv institucí v andragogickém myšlení. Nutná je kooperace a certifikace ve vzdělávání dospělých, zavádění efektivních řešení v této oblasti, ale také motivace k učení.

Beneš tvrdí, že: *Člověk je vychovatelný jiným člověkem, dítě je odkázané na výchovné instituce, kdy existují „správné“ metody výchovy, která připravuje daného jedince na život* (Beneš, 2014, s. 45). Je pravda, že na každé dítě platí různé metody výchovy a to, co platí a je účinné u jednoho jedince, to nemusí být účinné a efektivní z hlediska výchovy u jiného dítěte.

Velmi důležité je nejen vzdělávání a výchova dětí a mládeže, ale také podpora celoživotního učení a dalšího vzdělávání. Nutná je široká osvěta v této oblasti, je nutné klást důraz na zlepšení přístupu, na kvalitu a rovnost při uplatňování konceptu celoživotního učení, na zapojování starších lidí na trhu práce, na podporu vzdělávacích aktivit seniorů a jejich dostupnost (Špatenková, Smékalová, 2015).

Vzhledem k tématu práce se budeme v následující podkapitole věnovat blíže andragogice, dále pak také pedagogice, sociální pedagogice i sociální práci, kterým se v průběhu svého života Přemysl Pitter věnoval.

### 1.1 Vztah tématu osobnosti k andragogice

V andragogice, resp. při socializaci člověka má význam *emoční inteligence*, ale také komunikace, která je nástrojem budování vztahů. Velmi důležité je *stanovení kompetencí* lidského potenciálu, kladení odpovídajících požadavků na tvůrčího znalostního pracovníka. Je nutné obstát v době plné změn, ale také je důležité umění vést, a to včetně kreativity, inovací. Andragogika pracuje s různými cílovými skupinami, např. je uplatňována při práci o duševně nemocné (psycho-edukační programy a další). Nejčastější metodou kontaktu s klientem je *rozhovor a pozorování* (Barták, Demjanenko, 2021, s. 161).

Na vzdělávání dospělých je nutno pohlížet z hlediska ekonomických a individuálních souvislostí. V přístupu ke vzdělávání a řízení dochází ke změnám, a to jak v rámci kompetencí v primárním, sekundárním a terciárním vzdělávání, tak v dalším vzdělávání. Identifikace, typy a dělení klíčových kompetencí jsou zaneseny v kurikulárních dokumentech jako jsou strategické směry a cíle Evropské unie ve vzdělávání, v rámcových vzdělávacích programech i v rámci kurikulární reformy českého školství. Kompetence jsou nástrojem personálního rozvoje. V současné době globalizace je nutný také multidisciplinární pohled. Jak dále zmiňují autoři, celoživotní učení je v dnešní době nezbytným procesem, který vede k aktivitě a uplatnění se jedinců na pracovním trhu. Evropská unie včetně České republiky se zabývá efektivním rámcem k podpoře strukturálních reforem, a to jak školských, tak i ekonomických a sociálních. Celoživotní učení je procesem adaptace na měnící se podmínky z hlediska společnosti, ekonomiky i techniky a je předpokladem trvalého osobnostního rozvoje. Jedná se o vzdělávací a rozvojové aktivit během celého života člověka, které začíná již předškolním vzděláváním. Celoživotnímu učení a zvyšování kvalifikace včetně rozvoje klíčových kompetencí je věnována zvýšená pozornost, neboť souvisí s uplatněním člověka na trhu práce, se zaměstnatelností. Na každého z nás jsou kladeny stále vyšší nároky, co se týče odbornosti, dovedností a schopností, jejich rozvoje. Některé odbornosti zanikly či zanikají, objevují se odbornosti nové, které vyžadují inovativní přístup, další vzdělávání, ochotu přizpůsobovat se změnám, učit se novým věcem, postupům. Důraz je kladen na informačně-technologickou a znalostní společnost, což je spojeno s již výše zmíněnou globalizací, se změnami v takřka všech oblastech naší společnosti (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 55).

V současné době je kladen menší důraz na význam školských institucí, a naopak roste význam institucí mimo formální vzdělávací soustavu i formy informálního učení v různých prostředích. Základem se stalo partnerství z hlediska občanské společnosti a také rozložení odpovědnosti mezi stát, zaměstnavatele, obce, občanská sdružení a další.

Jak zmiňuje (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 165): *Důraz je kladen také na osobnost ve vztahu ke vzdělávání, k celoživotnímu učení. Důležité je propojení a rozvoj vzájemných vazeb mezi učením a prací k zajištění pružnějších a plynulejších vazeb mezi procesem vzdělávání a zaměstnáním. Vzdělávání a celoživotní učení je důležitým aspektem při prosazování zaměstnanosti. Vede k úspěšnému zvládnutí různých životních situací, k ekonomickému růstu a celkové schopnosti rozvoje demokratické společnosti i každého jedince.*

Na vývoj člověka je pohlíženo z hlediska etnologie, fyzické a kulturní antropologie, psychologie, sociologie, jazykovědy, etologie či embryologie, ale také z hlediska psychické zkušenosti se sebou samým, se setkávání s ostatními lidmi, čímž se vlastně člověk stává osobností. Velmi důležitý je celostní pohled na člověka a jeho osobnost a jednání uprostřed společnosti. Osobnost člověka je utvářena oklikou, tj. setkáváním se s druhými lidmi, spoluprací s nimi, vzájemnou komunikací. Osobnost člověka se rodí přičiněním ostatních, tj. rodičů, sourozenců a dalších, kdy se učíme přebírat určité vzory, vstupujeme do sociálních rolí, a to výchovou, vzděláváním. Pokud se výchova podaří, z dítěte se stává dospělý člověk, osobnost (Sokol, 2016, s. 11).

Pro každého člověka je důležitým aspektem v životě svoboda, odpovědnost, smysl života, ale také např. politika, náboženství, stav společnosti a další. Každého jedince utváří prostředí, ve kterém vyrůstá, ve kterém je vychováván, kde se utváří jeho názory a postoje k okolnímu světu, k druhým lidem, ale také vztah ke vzdělávání, ke křesťanské víře, ke společenství lidí, ve kterém se pohyboval a pohybuje, kde působí a sehrává své sociální role. Svoboda a lidská práva byla hybnou silou v životě Přemysla Pittra.

Člověk by měl být především sám sebou, pracovat na sobě, rozvíjet se, dále se vzdělávat. Měl by se nejprve obrátit sám k sobě, stavět na vlastních schopnostech a zachycovat své pravé já, autenticky prožívat, myslet a reagovat na okolní svět a ostatní lidi. Utvářejí se a rozvíjí, jde si za svými životními plány a cíli, utváří se jeho osobnost, stává se sám sebou, přijímá emoce, učí se je zvládat stejně jako stres a krizové životní situace. Nachází své pravé já, přátele, spolupracovníky, dochází k jeho osobnostnímu rozvoji, který je postaven také na autenticitě, empatickém naslouchání, na bezpodmínečné akceptaci druhých (Rogers, 2015, s. 63).

Přemysl Pitter věřil, že *„křesťanství znamená především zřetel k potřebám druhých, protože křesťanství stojí na lásce a bez lásky padá“* (Pasák, 1995). Z pohledu víry je potřebné být empatický a tolerantní. Záležitosti, které jsou nepříjemné, člověk snáší lépe když ví, že to tak mají i ostatní, že kupříkladu všechny děti musí chodit do ústavu nebo školy, na druhou stranu dospělí zase musí chodit do práce a platit daně. Víra mnoha lidem dává smysl života, dotváří jejich osobnost a přináší klid. Křesťanství, to je morálka, mše, uctívání svátků apod., ale také určitá výchova být lepším, lépe chápat druhé.

Z hlediska teorií osobnosti je nutné zmínit např. S. Freuda, E. H. Eriksona, C. R. Rogerse či A. H. Maslowa a další, kteří se zabývali interpretací dynamiky osobnosti a jejího vlivu na chování člověka. Každý má určitou životní dráhu, na které prožívá výhry i prohry, musí řešit různé problémy, ale vše utváří jeho osobnost, ovlivňuje jeho chování a jednání v lidské společnosti (Rogers, 2015, s. 30).

Je možné konstatovat, že osobnost každého člověka se odráží v jeho životě, v jeho práci a celoživotním díle. Přemysl Pitter zasvětil svůj život andragogické a sociálně-pedagogické práci, pracoval především s dětmi, ale také s dospělými jedinci, jeho myšlenky, činy a dílo se staly inspirací pro mnoho lidí, pedagogů, učitelů, pro odbornou i širší veřejnost.

### 1.1.1 Andragogika

Andragogika sehrává významnou roli v procesu socializace člověka, má ukotvení v systému aplikovaných věd se sociální tematikou. V rámci andragogiky je možné získat přehled o teorii sociální andragogiky, poznat roli sociálního andragoga a dozvědět se mnohé o situacích, kdy si dospělý člověk neví rady v nejrůznějších situacích a z nejrůznějších důvodů.

Z hlediska andragogiky je důležité osvojování sociálních kompetencí. Je možné setkat se také s bariérami socializace a mnohdy je nutné čelit vlivu těchto bariér. Andragogika má své cíle, principy a pravidla, své funkce. V rámci vzdělávání a rozvoje jsou využívány různé metody, a to:

- *metody poznávání reality*
- *metody osvojování reality prostřednictvím sociálních interakcí*
- *metody zaměřené na změny*
- *metody tvůrčího myšlení či metody řešení problémů.*

Co se týče *vzdělávání seniorů*, pak lidé nad 65 let věku tvoří cca 15 % obyvatelstva České republiky a jejich počet se zvyšuje a zvyšovat z hlediska demografického stárnutí populace nadále bude. Vzdělávání proto nutnost a naléhavost požadavku celoživotního učení a vzdělávání. Nutné je také připravovat a vzdělávat lektory, aktivizační a osvětové pracovníky, odborníky v oblasti andragogiky, sociální práce, geragogiky, gerontologie,

pedagogiky a zejména pak také sociální pedagogiky a speciální pedagogiky včetně studentů všech těchto a dalších na ně navazujících oborů (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 36).

V celosvětovém měřítku se současným problémem 21. století stárnutí populace bere jako jeden z nejvýznamnějších demografických trendů. Je nutné náležitě věnovat pozornost skutečnostem, jak by měla edukace starší populace vypadat, kdo je aktérem edukace seniorů, jaká jsou specifika vzdělávání, zda mají senioři o vzdělávání zájem, zda mají nějaké limity nebo jaké jsou funkce, cíle a prostředky vzdělávání seniorů.

Jak tvrdí (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 105) *Lidé se dnes dožívají vlivem rozvoje medicíny a kvalitní zdravotnické péče, zdravého životního stylu a zdravého stravování mnohem delšího věku, než tomu bylo ještě před několika desítkami let. Důraz je kladen na aktivní stárnutí. Stárnutí populace je výzvou pro edukaci, a to z hlediska sociálního i politického. Z toho vyplývá, že edukace seniorů je dnes prostředkem i cílem, je přípravou na stáří, je druhým životním programem, je cestou ke kvalitě života ve stáří. Proces stárnutí probíhá na celosvětové úrovni, roste sociální skupina, která odčerpává veřejné finanční prostředky, ale nepodílí se na jejich tvorbě. Dlouhověkost má tak i své stinné stránky a také ekonomické důsledky. Senioři se stávají ekonomickou zátěží, jsou v současné době ale v mnohem lepší zdravotní kondici, než tomu bylo dříve, potřeba zdravotnické a sociální péče se tím teoreticky oddaluje, ale stejnou měrou narůstá i celková délka života, kterou by měli senioři využít aktivně (pokud jim to zdravotní stav dovoluje)*

V pokročilém věku dochází k fyzickým i psychickým změnám v těle člověka, a to i včetně změn sociálních. Vzdělávání seniorů je hodně specifické odvětví. Motivování ke vzdělávání patří mezi hlavní faktory při edukaci seniorů, musí být určeny podmínky a prostředky pro toto vzdělávání. Vzdělávání seniorů může mít spoustu překážek, předsudků a stereotypů, které je potřeba z naší společnosti postupně odstraňovat. Edukace seniorů má různé fáze, např. fázi motivační, fixační, expoziční a další. Velmi důležité jsou kompetence a kompetenční model lektora, jeho sebereflexe a profesionalizace, dále pak na osobu orientovaný přístup (autentičnost, empatie, respekt, aktivní naslouchání, důvěra a důvěryhodnost)

Z hlediska vzdělávání seniorů v České republice vyvíjí svou edukační činnost Univerzity třetího věku, akademie třetího věku, univerzity volného času, experimentální



univerzity pro prarodiče a vnoučata či virtuální univerzity třetího věku anebo také kluby seniorů. V rámci vzdělávání seniorů jsou využívány různé metody, např. vyprávění, vysvětlování, přednáška, práce s textem, diskusní metody, dramatizace a další. Mezi didaktické zásady patří např. zaměření se na sebeaktualizaci osobnosti seniora, partnerský přístup, systematickosti, redukce, nepřetržitá zpětná vazba, názornost, operativnost, přiměřenost apod. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 68).

Pojem aktivní stárnutí je proto v současné době stále častěji skloňován, byl přijat i Světovou zdravotnickou organizací již koncem 90. let 20. století. Aktivní stárnutí by mělo zaručit či podpořit nezávislost, účast na životě společnosti, důstojnost, péči a seberealizaci. Mělo by být přínosem jak pro samotné seniory, tak pro celou společnost. Měl by být vytvářen prostor pro seberealizaci a sebeaktualizaci. Postavení seniorů ve společnosti není jednoduché, i v současné době se můžeme setkat s tzv. ageismem, tj. s negativním postojem ke starým lidem.

Andragogická edukační realita se stala předmětem řady výzkumů, které se zabývají učením dospělých ve formálním, neformálním a informálním učení či vzdělávání a které berou zřetel na andragogické makroprostředí, tj. na legislativu, na geografické a demografické prostředí edukace dospělých. Zabývají se také motivací subjektů ke vzdělávání a motivačními prostředky, zájmem dospělých o vzdělávání, ale také vzdělávacími potřebami jak individuálních subjektů, tak profesních skupin či vzdělávacími potřebami hodnocenými zaměstnavateli, vzdělávacími potřebami z hlediska kvalifikačních požadavků, na základě profesní zaměření a vzdělávacími potřebami v kontextu spolupráce středních a vysokých škol s podniky, firmami (Průcha, 2014, s. 201).

Dle poznatků (Průcha, 2014, s. 208) je potřeba: *Věnovat pozornost také příležitostem ke vzdělávání pro dospělé, procesuálními determinantám andragogických edukačních procesů, stylům a strategiím učení dospělých.* V současné moderní době je novým fenoménem ve vzdělávání dospělých **elektronické učení** (e-learning), pojmem je také mezigenerační učení či učení podnikové a organizační. A dále: *Učení či vzdělávání dospělých by mělo být efektivní, měla by být sledována úroveň vzdělávání dospělých.*

Andragogika je o procesu socializace, vzdělávání, o dalším vzdělávání dospělých včetně seniorů, kteří se dožívají stále vyššího věku a jsou déle aktivní, pro společnost

užiteční. Přemysl Pitter byl jedním z těch, kteří se věnovali celý svůj život výchově a vzdělávání nejen dětí a mládeže, ale také dospělých lidí.

### 1.1.2 Pedagogika

Pedagogika je moderní věda úzce související s andragogikou i sociální pedagogikou, a také v některých aspektech se sociální prací, dále s psychologii či filozofií. Pedagogika je jednou ze společenských disciplín. Své poznání aplikuje pedagogika do praxe a ovlivňuje tak a řeší výchovné jevy a procesy v podmínkách společenské a pedagogické reality (Šafránková, 2019, s. 35).

V současné době jsou hledány nové přístupy a pohledy na výchovu a vzdělávání, otevírá se prostor k rozvoji samostatného pedagogického uvažování. Je důležité žákům a studentům umožnit reflexi, evaluaci vlastního učení, podporovat rozvoj jejich schopností a dovedností, rozšiřovat efektivně jejich znalosti.

Nejedná se jen o pouhé zvládnutí teorie poznání v oblasti výchovy a vzdělávání, ale také o hledání smyslu a vývoje v různých kontextech. Je nutné pedagogice coby vědě o člověku:

- *porozumět*
- *pochopit její proměny ve 21. století*, a to zejména z hlediska digitalizace vzdělávání a okolního světa

*používat kritické myšlení* při hodnocení změn, inovací a situací v pedagogickém procesu (Šafránková, 2019, s. 77).

Výchova je složitý proces, má svůj vlastní systém, cíle, podmínky, prostředky a také orientaci na výsledky. V rámci výchovy je nutné brát v potaz pojetí subjektu a objektu, výchova je procesem humanizace člověka. Současná digitalizovaná společnost se mění, rozvíjí se nové technologie, které jsou využívány v takřka všech směrech života a společnosti, vzdělávání a výchovy.

České školství prochází zejména od roku 1989 transformací obsahu vzdělávání, existují různé modely škol, např. model orientovaný na učivo a učitele, transmisivní model školy, model školy orientovaný na žáka či konstruktivní model školy. V dnešní době je

důraz kladen na inkluzivní školu a vzdělávání coby cestu k respektování odlišností a práv každého dítěte (Šafránková, 2019, s. 99).

Za což bojoval celý svůj život také Přemysl Pitter. V rámci výuky je důležité:

- *cíle ve výukovém procesu*
- *obsah učiva*
- *vzájemný vztah učitele a žáků či studentů ve výuce*
- *prostředky ve výuce se zaměřením na metody a formy výuky*
- *proces výuky coby společné objevování*
- *podmínky výuky* (Šafránková, 2019, s. 66).

Neméně důležité je hodnocení žáků, studentů, nevyjímaje jejich sebehodnocení. Výchova a vzdělávání člověka patří mezi nejtěžší úkoly svěřené rodičům, pedagogům či vychovatelům. Nejedná se jen o vědomí odpovědnosti za výchovu dítěte, mladého člověka a dalších generací, ale je nutné vytvářet podmínky vzdělávání a výchovy, které budou rozvíjet a respektovat každého jedince, jeho potřeby a nebudou jen drezúrou či manipulací. K sebevýchově člověka pak vede humanizující a provázející výchova s cílem jeho uplatnění ve společnosti (Šafránková, 2019, s. 301). Pedagogové by měli z díla a činnosti Přemysla Pittra vycházet, poučit se z nich a inspirovat se při své profesi.

I když se andragogika a pedagogika svým způsobem od sebe liší, v mnoha aspektech na sebe navazují, úzce spolu souvisejí, a to stejně jako sociální pedagogika, která je obsahem další podkapitoly této práce.

### **1.1.3 Sociální pedagogika**

Sociální pedagogika, které se věnovala během svého života také Přemysl Pitter, se formovala s historických i současných ideových proudů. Jedná se o pohledy na výchovu, na výchovné prostředí a na problémy s tím související. Na výchovu má vliv zejména rodinné prostředí, kdy v každé rodině je uplatňován jiný způsob či forma výchovy, každý jedinec pochází z odlišného sociálního prostředí. Je nutné porozumět problémům současných rodin, školy i vlivu vrstevníků na děti a mládež, a to včetně negativních sociálních vlivů a věnovat pozornost zejména sociální prevenci (Procházka, 2012, s. 9).

Přemysl Pitter pracoval s dětmi, které přišly o rodiče, o rodinné prostředí, s dětmi opuštěnými, se sirotky a upozorňoval na důležitost rodinného prostředí a v případě sirotků na prostředí podnětné, výchovné, ve kterém jsou vytvářeny podmínky pro správnou výchovu, pro vzdělávání.

Sociálně pedagogickým myšlením se zabývali lidé už od antiky, kdy výchova a společnost byla diskutovaným pojmem již v názorech řeckých a římských myslitelů. Později také ve středověkém uspořádání společnosti a v rámci křesťanského ideálu člověka byl kladen důraz na praktickou pomoc bližnímu. V ranně-novověkém období byly uplatňovány humanistické ideály v sociálních vizích, inspirací pro sociálně pedagogické myšlení byl J. A. Komenský. Sociálně pedagogické představy se střetávaly s náboženstvím a racionalismem, kořeny sociální pedagogiky lze shledat v díle osvíceneckých filozofů a pedagogů (Např. J. H. Pestalozzi) (Procházka, 2012, s. 16).

Vznik sociální pedagogiky jako vědy je datován do 19. a na počátku 20. století, kdy se tento obor začal rozvíjet. Byly vytvářeny podmínky pro zformování sociální pedagogiky coby vědní disciplíny. Teoretický proud sociální pedagogiky ovlivňovaly významné osobnosti v různých částech Evropy, světa. K východiskům sociální pedagogiky patří socializace a výchova, výchovné prostředí, zejména pak rodina, její proměny a funkce, ale také problémy v současné rodině.

Významným socializačním prostředím je škola, která působí na jedince výchovně i preventivně, a to zejména z hlediska sociálně patologických jevů a sociální deviace ve školním prostředí (např. závislost na návykových látkách, hazard, agresivita, šikana, vandalismus, rasismu či xenofobie a další). V dnešní době působí na školách sociální pedagogové, kteří přispívají k realizaci *Minimálního preventivního programu* ve škole (Procházka, 2012, s. 18).

Současná společnost je nazývána moderní, informační, narůstá v ní složitost sociálních situací. Stojí před mnoha výzvami, čelí řadě rizik a hrozeb. Současní mladí lidé jsou však samostatnější, odvážnější a sebevědomější, což však může nahlodávat tradiční formy soužití a opory v rodině v komunitě, může docházet k extrémním prožitkům a zkouškám. Sociální pedagogika reaguje na změny situace rodiny a školy, na nárůst negativních jevů, které jsou viditelné v rámci otevřenosti České republiky v geografickém i ideovém slova smyslu (Procházka, 2012, s. 69).

Není důležitý pouze andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra, ale také jeho činnost v rámci sociální práce, které se budeme věnovat v následující podkapitole této práce.

#### 1.1.4 Sociální práce

Profesionalita by měla být pojmem ve všech oborech či odvětvích, sociální práce není výjimkou. Sociální práce je další z pomáhajících profesí, stejně jako je profese učitele, pedagoga a dalších, kteří pracují při výkonu své profese s lidmi. Velmi důležité jsou osobní kvality profesionála v duchu etiky sociální práce. Např. *etika sociální práce v pojetí Sarah Banksové je aristotelsky inspirovaná profesní ctností a je propojena se zajímavými rysy křesťansky chápaného povolání, vystihuje požadavky pomáhajících profesí a také diakonické a charitativní práce, které se věnoval celý svůj život také Přemysl Pitter* (Fischer, 2021, s. 19).

Vztah práce a křesťanství patří mezi ústřední témata křesťanské sociální etiky, respektive etiky vůbec. Jedná se jak o obecnou profesní etiku (zkoumání vztahu člověka k práci s ohledem na fungování celé společnosti), tak o kvalitu práce a pracovního vztahu. Sociální pracovníci přicházejí každodenně do styku s lidmi s řadou sociálních, ekonomických či životních krizí a problémů. Pokud nejsou schopni tyto problémy řešit sami či s pomocí rodiny, blízkých, pak je možné obrátit se na sociální pracovníky, kteří podpoří snahu těchto lidí v nelehké životní situaci tuto zlepšit, správným způsobem je k tomu motivovat (Fischer, 2021, s. 278).

Je možné konstatovat, že výchova, vzdělávání a potažmo i různé obory, jako je pedagogika, andragogika či sociální pedagogika včetně sociální práce mají něco odlišného a mnoho podobného. Jde jim o dobro člověka, o jeho výchovu a vzdělávání a o vytváření odpovídajících podmínek ke zlepšení nepříznivé sociální situace, ke které dochází se zaviněním či bez přímého zavinění dané osoby, celé rodiny.

I Přemysl Pitter se z hlediska teoretických východisek pedagogiky, sociální pedagogiky či andragogiky včetně sociální práce zasazoval o tyto jejich ideje, cíle. Vycházel z poznatků historických i aktuálních, z reálných situací lidí všech věkových kategorií. Jeho cílem bylo pomáhat potřebným, vychovávat je, vzdělávat, pomoci jim najít

uplatnění ve společnosti. Mezi lidmi nedělal rozdíly, a to ani z hlediska věku, ani z hlediska rasy či vyznání.

V současné době je kladen důraz na profesionalitu, na celoživotní vzdělávání sociálních pracovníků. Sociální práce není jen povolání, ale také poslání. Jedná se o pomoc druhým lidem, o jejich podporu v nelehké životní situaci, o vzájemnou komunikaci, důvěru, o dodržování etických pravidel, etického kodexu sociálních pracovníků a standardů kvality (Matoušek, 2021, s. 77).

Jak vyplývá z výše uvedeného Přemysl Pitter pracoval jako sociální pracovník zejména v uprchlickém táboře Valka, kde pomáhal uprchlíkům zvládnout toto náročné období, podporoval je, hledal cesty, jak jim nelehký život a nové začátky v cizí zemi ulehčit, svým odhodláním a zápallem jim dodával sílu a motivoval je. Sociální práce není jen o profesních kompetencích, o odborném vzdělání a o dalším vzdělávání, ale především o srdci na správném místě, které Přemysl Pitter bezesporu měl, dokazoval to celý svůj život.

## **1.2 Vztah zkoumaného tématu k domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře**

Z českých autorů, kteří se věnují andragogice a andragogickému výzkumu je možné zmínit Jana Průchu a jeho publikaci „*Andragogický výzkum*“, která se stala systematickou návodovou příručkou pro odbornou i širší veřejnost. Publikace je zaměřena na praktické využití s důrazem na exemplární princip (konkrétní příklady), má charakter didaktického prostředku.

Při zpracování této publikace autor vycházel z mnoha příkladů publikovaných andragogických výzkumů a výzkumných metod, ale také z magisterských a doktorských disertací, které nebyly publikovány. Předmětem andragogických výzkumů je učící se subjekt, prostředí či místa, ve kterých se vzdělávání a učení odehrává, obsahy učení a kritický rozbor z hlediska politických a ideologických koncepcí o celoživotním učení a společnosti znalostí, tedy i myšlenky a názory Přemysla Pittra (Průcha, 2014, s. 6).

V roce 1995 byla vydána reprezentativní publikace „*K počtě Přemysla Pittra: výběr exilových proslovů a projevů*“ (1995). Hlavním autorem je Tomáš Pasák (1993-1995) (Pitter, Pasák, 1995, s. 68).

V knize „*Castle of Hope*“ autora Pavla Kohna (2020) jsou popsány životní osudy lidí, kteří v dětství zažili nacistické vyhlazení Židů, unikli plánované destrukci a dostali se do hradních sanatorií křesťanského humanisty Přemysla Pittra. Tato kniha má již i německé vydání (Kohn, 2020, s. 14).

Zejména v pomáhajících profesích sehrává osobnost daného člověka, který pomáhá ostatním, velmi významnou roli. Učitele, pedagoga či sociálního pracovníka nemůže vykonávat každý, respektive nemůže ji každý vykonávat dobře. Jsou k tomu nutné určité osobnostní předpoklady, tj.:

- dostatek *empatie*, porozumění a pochopení pro problémy druhých
- *ochota a snaha* pomáhat druhým v jejich nelehké životní situaci
- *sebereflexe*
- *sebehodnocení*
- *sebekritika*.

Jistě by se dalo nalézt mnoho dalších dostupných literárních děl a dalších relevantních zdrojů k danému tématu, mnoho dalších autorů, kteří se zabývají v této práci uvedenými vědními disciplínami, osobností člověka a dalším aspekty v jeho životě.

Níže se však budeme věnovat již celoživotnímu vzdělávání v andragogice, na které je zejména v současné době plně moderních technologií kladen velký důraz.

### 1.3 Celoživotní vzdělávání v andragogice

Výchova a učení jsou staré jako lidstvo samo. Tento proces však neprobíhal vždy tak, jako je tomu dnes, ale byl spontánní, vynucený obavou o přežití, i když více či méně záměrný. Předávání informací, zkušeností a dovedností probíhalo z generace na generaci, člověk se učil od zkušenějších. Andragogika v dnešní podobě se neustále rozvíjí, přispívá k prohlubování a rozšiřování teoretických i praktických poznatků, proniká do oblastí ekonomické i sociální. Sociální andragogika souvisí zejména se sociální pedagogikou, sociální prací a sociální psychologií a s dalšími vědními disciplínami (Barták, Demjanenko, 2021, s. 274).

V rámci andragogiky je nutná spolupráce vzdělávacích institucí se zaměstnavateli, zaměstnanci. Důraz musí být kladen na zjišťování požadavků zaměstnavatelů na stávající i nové zaměstnance z hlediska jejich dovedností, schopností, postojů a požadovaného či očekávaného chování, což souvisí s konceptem celoživotního učení, s požadavky vzdělávání a rozvoje lidí ve firmách. V oblasti vzdělávání dospělých se vyskytují mnohá úskalí a nedořešené transformační problémy, které je nutno řešit a vyřešit na základě podložených sociálně-edukačních přístupů, které jsou úspěšně uplatňovány v rozsáhlém spektru společenských věd, a to jak v oblasti formálního, tak i neformálního vzdělávání, v rámci rozvoje pracovního (firemního) prostředí a v oblasti řízení lidských zdrojů (Veteška, 2012, s. 144).

S andragogikou souvisí úzce také *didaktika dospělých*. Vzdělávání a učení dospělého má svá specifika. Vychází z historických souvislostí i z aktuálních potřeb vzdělávání dospělých, kdy důležitou roli sehrává v tomto procesu lektor, ale také např. způsob hodnocení výsledků vyučování a učení dospělých jedinců. Z hlediska vzdělávání dospělých se jedná o *zájmové vzdělávání*, v rámci profesního vzdělávání jsou to:

- *rekvalifikační kurzy*
- *podnikové vzdělávání* dále je to pak
- *občanské a rodinné vzdělávání* či
- *vzdělávání seniorů* anebo
- *sebevzdělávání* (Zormamová, 2017, s. 80).

Ke vzdělávání musí mít dospělý dostatečnou a správnou *motivaci*, mohou se vyskytnout určité bariéry ve vzdělávání. Každá cílová skupina vzdělávání má svá *specifika*, přihlíženo musí být ke genderu (muži, ženy), k osobám se zdravotním postižením, se sociálním znevýhodněním, k nezaměstnaným a k seniorům. Důležitou roli sehrává role učitele či lektora, jejich vyučovací styl a kompetence.

Existují různé modely či typy výuky ve vzdělávání dospělých, tj. výuka informativní, heuristická, produkční či regulativní. Varianty metod z hlediska fázi výuky řadíme na motivační, expoziční, fixační, diagnostickou a aplikační. Jsou různé požadavky na výukové cíle a také různé organizační formy výuky (prezenční, distanční, kombinovaná, dálkové či externí studium) (Zormamová, 2017, s. 105).



K univerzálním formám vzdělávání dospělých řadíme přednášky, seminář, cvičení, kurzy, zájmové kroužky, exkurze, konference, studijní praxe, konzultace či workshopy. Podle osobnosti se pak může jednat o výuku frontální, individuální nebo individualizovanou, o samostatnou či skupinovou výuku, o výuku projektovou. Co se týče výukových metod, pak se jedná např. o myšlenkové mapy, didaktické hry, o slovní či situační metody anebo o případové studie. Každá forma výuky či vzdělávání má své klady i zápory, výhody i nevýhody. S rozvojem informačních a komunikačních technologií jsou tyto využívány např. v rámci e-learningu. V rámci vzdělávání dospělých jsou důležité výsledky vyučovacího procesu, spokojenost vzdělávaných (Zormamová, 2017, s. 64).

Didaktika však není předmětem této práce, proto se jí zabýváme pouze ve stručnosti a v souvislosti s tématem práce, neboť Přemysl Pitter a jeho přístup a názory ovlivňovaly nejen oblast pedagogiky a sociální práce, ale také andragogiku, která je poměrně mladou vědní disciplínou, která se neustále rozvíjí.

V posledních desetiletích jsme svědky viditelného růstu podniků a firem do lidských zdrojů, do péče o ně, do jejich dalšího vzdělávání. Dochází také k rozvoji učebních a vyučovacích metod, neméně důležitý je přístup k informacím a poradenství a přiblížení příležitosti k celoživotnímu učení co největší části populace, tj. do domovů, regionů, obcí atd. Každý občan by měl mít možnost a příležitost rozvíjet svůj potenciál a přispět tak společnosti (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 69).

Vzdělávání dospělých je iniciátorem a zároveň kritickou reflexí instance společenských změn. Jsou tedy žádoucí nejen potřebné dovednosti, schopnosti a zkušenosti získat, osvojit si je, ale také je rozvíjet, aplikovat je do profesního a také do osobního a rodinného života. Celoživotní učení je otevřeno všem lidem, a to bez rozdílu věku, zájmu, nadání, společenského postavení (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 206).

Oblast celoživotního vzdělávání je v dnešní moderní informační společnosti aktuálním tématem. Svět se neustále vyvíjí, lidé musí reagovat na probíhající změny, musí jim přizpůsobovat svůj osobní i pracovní život, aby v dnešní společnosti a také na trhu práce uspěli.

Dnešní doba je velmi náročná na každého jedince. Konkurence je vysoká, technologie se neustále vyvíjejí a celoživotní učení se stalo již nutností.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat již samotným Přemyslem Pitterm, jeho životem, činností a dílem.

## 2 PŘEMYSL PITTER, ŽIVOT, DÍLO A VZTAH K EDUKACI DOSPĚLÝCH

Životopis Přemysla Pittra je příběhem českého protestantského myslitele a charitativního a sociálního pracovníka, který většinu svého života prožil ve sporu s určujícími dějinnými vlivy minulého věku. Jeho traumatické zážitky na frontě v období první světové války z něj učinily radikálního pacifistu a nonkonformního náboženského praktika. Jeho život byl naplněn obdivuhodnými činy a měl by být kladen důraz na vnitřní opravdovost, se kterou Přemysl Pitter ve 20. století nepřestával hledat víru, která by člověku pomohla či umožnila prožít vnitřně opravdový a prospěšný život.

Přemysl Pitter patřil ke generaci, která byla později nazývána jako „generace vzdoru“. Miloval zvířata, zejména koně. Obecnou školu absolvoval na počátku 20. století v Praze na Hrádku, tři třídy potom na novoměstské reálce. Měl potíže s učením. V srpnu 1909 nastoupil do otcovy tiskárny, ale navštěvoval pokračovací typografickou školu, ze které přestoupil na školu obchodní. V roce 1911 ho otec poslal na roční pobyt do knihařské školy v Lipsku. V létě roku 1912 se učil měsíc v Berlíně pracovat na sázecím stroji, v polovině září téhož roku pak nastoupil do otcova závodu.

Přemysl Pitter se dlouho nedokázal vzpamatovat ze smrti rodičů, v říjnu 1913 se pokusil o sebevraždu, kdy si pustil plyn. Tiskárna, která mu zůstala po rodičích měla hospodářské potíže, konkurence se chopila příležitosti. Nakonec Přemysl Pitter svěřil výrobu konkurenčnímu německému Prager Tagblatu, kdy za tuto skutečnost byl napadán českým dělnickým tiskem, který jej označoval za špatného vlastence. Na jaře roku 1914 vypukla stávková hnutí typografů, podnik byl prodán s velkou finanční ztrátou, byla však také vyhlášena válečná mobilizace (Kosatík, 2009, s. 66).

Do války šel Přemysl Pitter s tím, že zažije dobrodružství. Odveden byl v září roku 1914, v Praze absolvoval výcvik a dostal se do války, spal v zákopech. Nebyl připraven poslouchat rozkazy a vykonávat je. Pásoval se do role oběti, nezvolil si žádnou stranu, ke které by se přidal. Psal si deníkové záznamy, prožíval hrůzy války, traumatické zážitky. Často se zmiňoval o Bohu, i když v roce 1917 byl stále ateistou. V Boha uvěřil později ne proto, že si neuměl jinak vyložit svět, ale proto, že se světa bál. Náboženství pro něj bylo výsledkem strachu. Během války několikrát vážně onemocněl (malárie apod.), několikrát byl na dovolence v Praze. Mezi lidmi, které znal patřil např. spisovatel Romain Rolland

anebo filozof Martin Buber a či Anna Pohlová. Tato žena se stala náboženskou aktivistkou, důraz kladla na učení o posmrtném životě. V jejím bytě se scházela malá, neortodoxní náboženská společnost, lidé, kteří měli za sebou nějakou traumatickou životní zkušenost. Anna Pohlová byla přezdívána jako „brána k víře“ (Kosatík, 2009, s. 103-104).

Pro Přemysla Pitttera byl nejvlivnější mravní autoritou tehdejší Evropy Lev Nikolajevič Tolstoj, kterého však kritizoval např. Masaryk coby filozofujícího diletantu. Na přelomu první světové války a míru se zrodil nový Pittrov postoj ke světu. Pitter se zajímal jak o děti, tak o mládež či dospělé lidi, o jejich životy, vzdělávání (Kosatík, 2009, s. 90).

V únoru 1927 byl spoluzakladatelem československé odbočky Hnutí pro křesťanský komunismus. Byl pronásledován policií, vyslýchán, byl trestně stíhán, odsouzen. I přesto však budoval Milíčův dům. Na jaře 1927 odcestoval se svou spolupracovnicí Olgou Fierzovou do Velké Británie za účelem poznání zdejšího systému sociální péče. Hodně času strávil v londýnských dělnických čtvrtích. Zjistil, že hůře se žilo na Žižkově v Praze. V Británii se setkával se solidaritou, poznával také sám sebe. Přemysl Pitter byl hlasatelem křesťanského komunismu, setkával se s britskými pacifisty, poznal skauty, vyznavače Ghándhího, wandervogely či woodcraftery (Kosatík, 2009, s. 112).

Přemysl Pitter pracoval v abstinentním a vegetariánském hnutí (YMCA). V roce 1933 otevřel v Praze na Žižkově Milíčův dům, útulek pro trpící a opuštěné děti. V období nacistické okupace pomáhal židovským dětem a v letech 1945 až 1947, tj. během tzv. akce Zámky, zorganizoval humanitární pomoc pro více než osm set židovských, českých i německých dětí, které zachránil před útrapami v koncentračních či sběrných táborech. Po roce 1951 byl nucen odejít do exilu a působil deset let v uprchlickém táboře Valka u Norimberka. Spolupracoval také s Rádiem Svobodná Evropa, vydával vlastní časopis „Hovory s pisateli“. Tomuto křesťanskému humanistovi nebyly lhostejné životní osudy lidí, kteří zažili nacistické vyhlazování Židů, kteří unikli destrukci a dostali se do jeho hradních sanatorií (Kosatík, 2009, s. 146).

Přemysl Pitter je vnímán jako *český protestantsky orientovaný kazatel, spisovatel, publicista, radikální pacifista a sociální pracovník*. Z Milíčova domu na Žižkově, který založil, je v současné době (2022) Mateřská škola Milíčův dům. Během druhé světové války navštěvoval a zásoboval Židy, po válce pak zažádal o znárodněné zámky v okolí

Prahy (Štířín, Olešovice, Kamenice, Lojovice, penzion Ládví) a v nich se staral o německé, židovské a české děti, které se zde zotavovaly z válečných hrůz z koncentračních táborů. Po nástupu komunistického režimu v únoru 1948 musel ze země odejít. Působil poté v Německu, kde poskytoval pastorační a sociální podporu uprchlíků v táboře Valka v Norimberku, poté žil ve Švýcarsku.

Publicistická a literární činnost Přemysla Pittra je obrovská, a to od náboženských knih až po vydávání časopisu *Sbratření*, ve kterém se věnoval zejména obraně Židů. V exilu to pak byly *Hovory s pisateli* s Olgou Fierzovou, se kterou se seznámil ve Švýcarsku a která se stala jeho celoživotní přítelkyní a spolupracovnicí. Přemysl Pittrer spolupracoval také se Svobodnou Evropou a s BBC. Během druhé světové války slíbil Bohu, že pokud přežije, tak bude po zbytek svého života pečovat o potřebné děti, lidi. Za dezerci byl odsouzen k trestu smrti, tomu se mu však podařilo uniknout (Pitter, 2022).

Přemysl Pitter kritizoval nelidské zacházení ze strany Čechů vůči Němcům v koncentračních táborech, staral se také o německé děti, které z těchto táborů odvázel i přes značné potíže, přes nenávisť mnoha Čechů a přes vyloučení ze sociálně-zdravotní komise. Byl dokonce obviněn ředitelstvím národní bezpečnosti a po únorových událostech v roce 1948 byl pronásledován i se svými spolupracovníky. Olze Fierzové nebyl povolen již při návratu ze Švýcarska, kde odcestovala na pohřeb své sestry, vstup zpět do země. Na Milíčův dům uvalil stát nucenou správu, omezeny taky byly výchovné funkce Přemysla Pittra, nemohl zde vykonávat již funkci ředitele (Pitter, 2022).

V letech 1952 až 1962 byl pověřen Světovou radou církví pastorační a sociální službou k poskytování podpory a pomoci běžencům v uprchlickém (emigračním) táboře Valka. Do Švýcarska odešel v roce 1963 a založil tam v Curychu *Československou společnost pro vědy a umění, Husův sbor Čechů a Slováků a českou školu*. Spolupracoval také s německými evangelíky či se sudetsko-německou organizací Ackermann-Gemeinde. V Curychu také v roce 1976 zemřel (Pitter, 2022).

Měl zásluhu na zachování „Husova domu“ a na postavení pomníku na historickém místě upálení Mistra Jana Husa a Jeronýma Pražského, a to v Kostnici. Byl iniciátorem zachování významných míst, na které organizoval peněžní sbírky a hledal finanční prostředky mezi emigranty i Němci, vyjednal veškeré náležitosti s tamními úřady, tj. právní zajištění, zachování, údržbu (Pitter, 2022).

Přemysl Pitter působil v řadě humanistických a pacifistických organizacích, např. v Akademické YMCA, v Lize pro lidská práva, byl zakladatelem československé odbočky Hnutí pro mezinárodní smír. *Sdružení Milíčův dům* založil v roce 1924, který se podařilo otevřít na Štědrý den v roce 1933. Milíčův dům byl určen zejména pro nejchudší židovské děti, ty zde docházely po vyučování. Po roce 1937 zde bylo ubytováno cca 150 dětí, a to včetně dětí německých rodičů, kteří byli nuceni emigrovat z nacistického Německa (Holocaust.cz, 2022).

Židovské děti ukrýval Přemysl Pitter se svými spolupracovníky také v Mýtě u Rokycan, zde byla v roce 1938 otevřena ozdravovna a tábořiště. Činnost Milíčova domu byla obnovena po druhé světové válce a pod vedením Přemysla Pittra fungoval Milíčův dům až do únorového převratu v roce 1948, kdy jej převzal Ústřední národní výbor v Praze a provozoval jej až do roku 1950, kdy se z něj stala „družina“ a poté mateřská škola, která funguje v Milíčově domě dodnes. Od roku 1941 posílal Přemysl Pitter mnoha transportovaným židovským lidem a rodinám potravinové balíčky do koncentračních táborů. V období od května 1945 do května 1947 se postaral o 810 dětí na čtyřech již výše uvedených konfiskovaných zámcích (Holocaust.cz, 2022).



Obrázek č. 1: Milíčův dům v Praze, současná podoba, 2022

Zdroj: <https://www.holocaust.cz/dejiny/lide/zachrancipremysl-pitter/> [online]. [cit. 2022-04-01].

Přemysl Pitter je nositelem několika vyznamenání, a to nejvyššího vyznamenání Spolkové republiky Německo za záchranu německých dětí (1973), po roce 1991 získal titul Spravedlivý mezi národy, v roce 1995 bylo při stém výročí narození Přemysla Pittra vyhlášeno generální konferencí UNESCO Dnem světového kulturního výročí. V roce 1995 byla Přemyslu Pitterovi odhalena pamětní deska na zámku Štířín a také v Mýtě u Rokycan (Holocaust.cz, 2022).

Vzhledem k dlouholetému přátelství a spolupráci s Olgou Fierzovou je vhodné se zmínit, že tato se narodila v roce 1900 ve Švýcarsku v Badenu, po studiích se stala pedagogickou pracovnící v Anglii. V roce 1926 se seznámila s Přemyslem Pittrem na konferenci Hnutí pro mezinárodní smír a přestěhovala se do Prahy, kde pracovala v Milíčově domě a byla Pitterovou nejbližší spolupracovnicí, a to stejně i při akci Zámky. Poté žila po boku Přemysla Pittra ve Švýcarsku, od roku 1976 vydávala již sama časopis Hovory s pisateli a je autorkou dvou knih. Byl jí také udělen titul Spravedlivá mezi národy (Holocaust.cz, 2022).

Na základě zájmu jeho zakladatelů o zachování dokumentace o činnosti zejména Přemysla Pittra vznikl Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. Také ve Švýcarsku, kde tyto dvě osobnosti působily, je archivován systematicky utříděný materiál, který obsahuje 243 kartonů, tj. písemnosti, dokumentaci, fotografie (Spolek MILIDU založený v roce 1980 v Curychu z iniciativy Olgy Fierzové) (Pitter, 2022).

Knihovna, která je součástí fondu (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského) obsahuje v současné době více než 1100 svazků. Jedná se zejména o náboženské knihy, ale také o díla životopisná, teoretická i historická, a to jak v češtině, tak v němčině a některá v angličtině či francouzštině (Pitter, 2022).

Dílo Přemysla Pittra je rozsáhlé a zaslouží si, s ohledem na jeho aktuálnosti i v současné době, být zpřístupňováno nejen odborné, ale také širší veřejnosti. Tato knihovna zajišťuje studijní zázemí badatelům o díle a životě Přemysla Pittra i Olgy Fierzové, pečuje o rozsáhlý archiv, shromažďuje a zpřístupňuje archivní materiály, spolupracuje se školami a dalšími knihovnami, pořádá také konference a semináře (Pitter, 2022).

Život Přemysla Pittra byl zasvěcen druhým, jejich výchově, vzdělávání, a to všech věkových kategorií, ať už se jednalo o mladé lidi či o dospělé jedince nebo seniory.

## 2.1 Přemysl Pitter a jeho sociálně-pedagogická osobnost

Co se týče sociálně pedagogické osobnosti Přemysla Pittra, pak je možné konstatovat, že vycházel z teoretických východisek, z historického vývoje, ale on sám se o sociální pedagogiku a její rozvoj velmi zasloužil, angažoval se v jejím rozvoji. Zabýval se v průběhu svého života o oblast výchovy dětí a mládeže, zkoumal vliv rodinného a školského prostředí na výchovu a vývoj člověka, na jeho vzdělávání a celoživotní učení, na jeho uplatnění v budoucím životě.

Jeho celoživotní činnost a dílo bylo svázáno úzce s prací s dětmi, mládeží i s dospělými, byla zasvěcena jejich vzdělávání a výchově. Život a dílo Přemysla Pittra je odkazem i pro současnou dobu plnou změn, kdy jsou na každého jedince kladeny vysoké nároky, a to jak v osobním, tak zejména v profesním životě.

Tento český protestantský myslitel a také charitativní a sociální pracovník, pedagog a andragog prožil většinu svého života v rozporu s dějinnými proudy minulého věku. Prožil první světovou válku, kdy se z něj stal radikální pacifista a nonkonformní náboženský praktik, pracoval v abstinentním a vegetariánském hnutí, založil Milíčův dům, uprchlický tábor Valka, spolupracoval s rádiem Svobodná Evropa, vydával časopis atd., ale především to byl člověk s obdivuhodnými činy, který si zaslouží i dnes pozornost s ohledem na vnitřní opravdovost, se kterou nepřestával Přemysl Pitter ani ve 20. století hledat víru, aby člověk prožil život vnitřně prospěšný i vnitřně opravdový, aby našel smysl života (Kosatík, 2009, s. 77).

Přemysl Pitter byl člověk se srdcem na dlani, člověk empatický, plný pochopení pro trápení druhých. Věděl, jak hovořit s dětmi, jak s nimi jednat, zajímal se o to, co prožily, jaké bylo jejich rodinné zázemí, osudy. Věděl, že mnoho z dětí, o které se staral, přišlo o svou rodinu, rodiče, sourozence a další příbuzné, že neměly tyto děti nikoho, kdo by o ně pečoval, kdo by jim věnoval lásku a porozumění, kdo by je připravil na cestu životem.

Přemysl Pitter si vážil každého člověka. Byl toho názoru, že každý si zaslouží prožít spokojený a plnohodnotný život, ale také, že se musí o něj každý sám přičinit, pracovat na



sobě, rozvíjet své schopnosti a dovednosti, učit se novým věcem, zajímat se o dění kolem sebe, o ostatní. Vážil si Židů, i když byli tito za druhé světové války otřesným způsobem likvidováni (Kosatík, 2009, s. 28).

Jako mladý měl jiné plány než jeho rodiče, zejména otec, který chtěl, aby syn po něm převzal firmu coby dědic. Šel si za svým snem, za svými cíli. Toužil po otcově podpoře a po mateřské něze matky, ale sešel na scestí. Cítil se sám, s odchodem rodičů se nedokázal vyrovnat. Po smrti rodičů se stal jeho poručíkem v sedmnácti letech otcův bratranec, avšak v roce 2013 se Přemysl Pitter pokusil o sebevraždu, když si pustil plyn.

Přemysl Pitter si přál uniknout ze světa problémů, kdy jako mladý neznal řešení. Na vojně měl problémy, a to s autoritami. Jako by nikdy neměl strach o sebe sama. Válkou a umíráním nevinných lidí byl zděšen. Klid v této nelehké době plné utrpení a válečných hrůz mu dávala víra v Boha (Kosatík, 2009, s. 44).

Po válce se rozhodl pomáhat potřebným, zejména židovským dětem, v té době začala jeho sociálně pedagogická činnost. Některé zážitky ze svého života zveršoval (Pod šedým kabátcem), jiné vypsal v deníku, ve svých zápiscích, některé vydal ve svých knihách. Jeho víra v Boha pramenila ze strachu. Z války si přinesl bolavou duši, špatný zdravotní stav. Obrácení, uzdravení, nalezení nových přátel, to vše byly zásadní proměny v jeho životě. Vybudoval si víru v Boha a nedůvěru k běžné medicíně (Kosatík, 2009, s. 44-45).

Jeho krédem bylo vyzkoušet si vše a držet se pak toho dobrého. V roce 1920 se však u přijímacích zkoušek na Husovu československou bohosloveckou fakultu přiznal, že není nakloněn k žádné konkrétní víře, že vše může a bez závazků provádět i při vší lidské slabosti. V roce 1918 po vzniku Československa se rozvinul po spojení církví náboženská směr, který považoval za záhubný. Hlásil se k Masarykovi a sebe samým nazýval náboženstvím etickým. O životě, o víře, o výchově a vzdělání hodně přemýšlel.

Přemysl Pitter byl velmi úspěšným veřejným mluvčím. Na jeho přednášku na do Prahy na Staroměstské náměstí přišlo v dubnu 1924 i přes nepřízeň počasí asi tisíc lidí. V Mikulášském kostele na Staroměstském náměstí to bylo 1200 lidí a u Husova pomníku poté v průběhu roku 1924 také tisíc lidí. Před své publikum v té době předstupoval každý druhý den se svými přednáškami a kázáními, o kterých psali dobové noviny většinou s uznáním. Časté byly ale také kritické postoje, a to zejména v regionálním tisku Sbratření. Tím však stále rostly Pittrovy řečnické kvality (Kosatík, 2009, s. 48).

Studoval různá náboženství, vyvíjel činnost mezi pražskou chudinou, mezi nevěstkami a obracel je na víru, sháněl jim přístřeší. Blízký byl Pittrovi Milič. Žít v Miličově duchu znamenalo pro Přemysla Pittra:

- ***projít osobní mravní proměnou*** a očistou srdce coby základní podmínkou každého dobrého díla, které má mít trvalou cenu
- ***zreformovat církev*** a obnovit v ní ducha prvotních křesťanských obcí
- ***zabývat se charitativní činností*** jako kotvou ke skutečnosti a zárukou toho, že křesťanství zůstane praktickým a nevrtně se jen v pouhou teologii (Kosatík, 2009, s. 69).

Další významnou postavou v životě Přemysla Pittra byl Žilka, jehož přednášky ho držely na bohoslovecké fakultě, kterou po druhém semestru ukončil. Podle Přemysla Pittra se víra měla uskutečňovat v praktickém životě, měla být blíže obyčejným lidem. Nebyl křesťanský intelektuál, ale náboženství jej velmi zajímalo v kontextu života lidí. Studoval mnohé náboženské texty a propagační brožury, ale jak sám říkal, toto studium mu bylo prostředkem k pomoci druhým, v čemž viděl největší smysl.

Ve svých prvních člancích klad Pitter na čtenáře vysoké mravní nároky. Budování lepšího světa viděl Přemysl Pitter ve výchově nového a lepšího člověka. Uskutečnil pedagogický experiment. Z Balkánu si přivezl černohorského sirotka – chlapce Gavru Komleniče a chtěl z něj vychovat svého chráněnce. V Praze však tento jeho plán narazil na skutečnost, že není připraven na pedagogickou práci, ke které je nutno přistupovat systematicky a kolektivně. Tento chlapec prožil s Přemyslem Pittrem dobrý život, absolvoval školu v Praze, pak odešel do Švýcarska, a stal se majitelem úspěšné stavební firmy (Kosatík, 2009, s. 122).

V rámci práce s dětmi, které potřebovaly pomoc nestačilo jen pořádat humanitární sbírky, ale bylo nutné pracovat také s charakterem a povahovými rysy dětí. V roce 1920 žili ti nejpotřebnější v nejchudší z pražských čtvrtí, a to na Žižkově. S dětmi zde pracoval již farář Kristian Pavel Lanštják. Přemysl Pitter zde také navázal bez problémů s potřebnými vztah (Kosatík, 2009, s. 125).

Každý hledá smysl svého života, plní si své sny, cíle. Ne každý má snadnou cestu k budoucímu životu, k uplatnění se na trhu práce, ale je to vždy na každém jedinci, jak se postaví k životu, a také o tom, jaké má ke svému rozvoji a vzdělávání podmínky, zda má

harmonické rodinné zázemí, podporu rodičů, zda má vytvářeny podmínky k tomu, aby v současném náročném světě plném vysoké konkurence uspěl a stal se platným členem společnosti.

## 2.2 Život a dílo Přemysla Pittra

K dispozici je v současné době DVD „Křižovatky osudů“, které je určené učitelům společensko-vědních oborů. Toto DVD nabízí zajímavou možnost obohacení výuky dějepisu (20. století) a základů společenských věd (občanská výchova), obsahuje vzpomínky válečných sirotků, který Přemysl Pitter pomáhal.

Dále je to také dokument „Židovské děti“, který byl připraven Národním pedagogickým muzeem a knihovnou J. A. Komenského k 75. výročí osvobození naší vlasti jako stříhový pořad Židovské „děti“ vzpomínají na Přemysla Pittra. Tento dokument je zacílen zejména na mladou generaci, aby si uvědomily, co tyto děti zažily během druhé světové války. Řada dětí, které se vracely z koncentračních táborů nevěděla nic o své rodině, o blízkých (Pitter, 2022).



Obrázek č. 2: Přemysl Pitter, 2022

Zdroj: [Http://knihovna.pedf.cuni.cz/clanky/pitter.html](http://knihovna.pedf.cuni.cz/clanky/pitter.html) [online]. [cit. 2022-04-01].

V dokumentu jsou nabídnuty vzpomínky několika židovských dětí, pamětníků žijících v Izraeli, kteří si Přemysla Pitttra a jeho činů velmi váží. Přemysl Pitter se svými spolupracovníky zajišťoval také další aktivity, např. hledal rodiny německých dětí z ozdravoven, sjednával pěstounskou péči, zajišťoval adopci sirotků, a to ve spolupráci s Mezinárodním červeným křížem a pátrací službou v různých státech, zejména pak na území Německa. Humanitární akce Zámky je v Evropě ojedinělá. V tomto dokumentu jsou použity archivní i současné fotografie, dokumenty (např. kartoteční lístky, seznamy dětí, které byly převezeny z koncentračního tábora v Terezíně) (Pitter, 2022).

Přemysl Pitter prožil druhou světovou válku jako rakousko-uherský voják v Haliči a na balkánské a italské frontě a v té době se odhodlal, že bude šířit mírové myšlenky a že bude pomáhat druhým lidem, zejména dětem. Přemysl Pitter organizovat také odjezdy židovských dětí do Palestiny, i v emigraci pokračoval ve své sociální, pastorační, publikační a organizátorské činnosti (Pitter, 2022).

Kromě výše uvedeného byl Přemysl nositelem

- *Záslužného kříže I. Třídy Spolkové republiky Německo (1973)*
- *Čestného doktorátu teologie curyšské univerzity*
- *Oficiálního uznání izraelské vlády (1964)*, jeho jméno bylo zvěčněno v Jeruzalémě na Hoře Paměti a byl mu věnován strom v Aleji spravedlivých
- *medaile in memoriam* od společnosti sudetoněmeckých evangelických křesťanů Johannes Mathesius Gesellschaft (1976) a *in memoriam* mu byl v roce 1991 udělen Řád T. G. Masaryka

Ve 20. a 30. letech 20. století publikoval Přemysl Pitter mnoho článků v různých časopisech i samostatně. Časopis Sbratření vydával od roku 1924 se spisovatelkou Pavlou Moudrou (11861 až 1940). Jeho články byly publikovány také např. v Kostnických jiskrách, v Našem lidu, v Křesťanské revue, v Lidských právech a dalších. Jeho životním cílem bylo pomáhat potřebným, zejména pak chudým dětem. Ty shromažďoval z ulice pořádal pro ně ve středu a v sobotu odpoledne a v neděli dopoledne v zahradním sále v restauraci Na výšince besedy. Protože tyto prostory nebyly vhodné, byl pro děti otevřen na Žižkově v Praze Milíčův dům (Pitter, 2022).

V knize „*Slovo boží dětem*“ (2019) se Přemysl Pitter zaměřil na náboženskou inspiraci, a to spojením dávných příběhů s životem dnešní doby, aby tato vstoupila do života

především mládeže. Věděl, že špatná náboženská výchova může vyústit ve lhostejnost, případně v ateismus, byl v tomto ohledu motivován vlastní zkušeností. Od doby, kdy byla tato kniha vydána se mění společnost, mění se tradiční rodina, hodnoty společnosti, její životní styl, ale to neznamena, že by se zmenšovala hodnota této knihy, myšlenky a postoje Přemysla Pittra. Dobře znal dětskou duši, jeho vřelost, povzbuzení a víra nesou odkaz i do současné moderní doby. Jeho názory a postoje jsou aktuální a pro dnešní svět potřebné (Pitter, 2019, s. 15).

Rozhlasové projevy Přemysla Pittra v rádiu Svobodná Evropa byly vydány také v tištěné podobě, např. v *Domovu a exilu* (1956), v *Ohni na zemi* (1957) anebo *Na předělu věků* z roku 1959. Publikoval také v různých exilových časopisech, např. *Husův lid v Chicagu*, *České slovo* a další. Věnoval se česko-německým vztahům, židovskému náboženství, české reformaci a dalším duchovním otázkám, odpovídal na dotazy čtenářů ve výše uvedených časopisech (Pitter, 2022).

### 2.3 Přemysl Pitter a jeho podíl na edukaci dospělých

Pedagogické dílo Přemysla Pittra je velmi rozsáhlé. Podle něj byla základem všeho *výchova dítěte*. Byl toho názoru, že pokud je dítě správně výchovně vedeno, pak se z něj stane dobrý člověk a v důsledku toho bude dobrá celá společnost. Jeho životním krédem byla *láska k bližnímu, tolerance*, byl toho dobrým příkladem, vychovával duchovními silami k praktickému křesťanství. I když neměl žádné pedagogické vzdělání, byl přesvědčen, že jeho nejlepšími učiteli jsou právě děti, kterým s láskou pomáhal. Přesto však zastával také názor, že nic nemůže nahradit dítěti rodinu. Přemysl Pitter oslovil svými názory a postoji jak věřící, tak i lidi bez náboženského vyznání, jeho myslitelský a vychovatelský odkaz je stále aktuální (Pitter, 2022).

Přemysl Pitter se, mimo jiné, zabýval celý život *českými dějinami a ideovým odkazem*, ve svém díle *přibližoval české duchovní tradice*, tj. tradice demokratického smýšlení a humanistických ideálů. Smysl našich dějin a poslání českého národa viděl ve výzvě „Ježíš, ne Caesar“ a také ve výroku Františka Palackého „Kdykoli jsme vítězili, dalo se to vždy převahou ducha, a nikoli mocí fyzickou“. Pramen obrody pražského jara, sílu k odporu proti okupačním vojskům a naději na překonání totalitního režimu

v Československu viděl v křesťanské a humanitní tradici, v *etických hodnotách* (Pitter, Plzák, 2011, s. 48).

Edukace je propojování již získaných informací a poznatků či znalostí s informacemi, poznatky a znalostmi novými. Jedná se o výchovně-vzdělávací proces. Příkladem je např. zájmové vzdělávání dospělých, které má své místo v systému vzdělávání a také význam pro rozvoj jedince i celé společnosti (Šerák, 2009, s. 111).

Edukace má historický kontext, neustále dochází k jejímu vývoji. Zájmové vzdělávání nesměřuje do sféry práce, výdělků či zisku, ale odráží individuální zájmy jedince, a tím se odlišuje od vzdělávání profesního. Úzce tak souvisí s volným časem, s volnočasovými aktivitami. Má specifické cíle, funkce i didaktické metody. V Česku má dobrou tradici (osvětové instituce, spolky), na které navazuje i řada současných institucí, jejichž prostřednictvím se toto vzdělávání realizuje (Šerák, 2009, s. 87). Bylo také součástí andragogického rozměru práce a činnosti Přemysla Pittra.

Přemysl Pitter se věnoval jak dětem a mladým lidem, tak i dospělým jedincům, pracoval jak s dětmi židovskými, tak německými a dokázal je stmelit, byť byli jiného vyznání, národnosti. Zabýval se jejich výchovou a vzděláváním a také pomáhal dospělým, a to nejen uprchlíkům v uprchlickém táboře Valka, ale také ostatním potřebným, a to bez rozdílu.

Ve třetí kapitole této práce se budeme zabývat sociálně-pedagogickou a andragogickou činností Přemysla Pittra.

### 3 SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÁ A ANDRAGOGICKÁ PRÁCE PŘEMYSLA PITTRA

Přemysl Pitter se stal svými myšlenkami, postoji a názory, svým přístupem k životu, ke vztahu k druhým lidem, a to k dětem, k mládeži i dospělým významnou osobností sociálně-pedagogické a andragogické práce.

Cílem této práce je zjistit, jaký je andragogický rozměr ve výchovné práci Přemysla Pittra, jakým způsobem se zapsal do dějin andragogiky a jejího vývoje. Často byl odsuzován za svůj pečovatelský postoj k židovským dětem cizí národnosti nežli české, zastával však ten názor, že i např. německé židovské děti potřebují péči, zázemí, že jsou to děti, které přišly o rodiče, které neměly nikoho, kdo by jim ukázal cestu životem, kdo by jim byl vzorem, kdo by jim vštípl základní životní hodnoty, do by je vychovával a pomohl jim nalézt po všech hrůzách prožitých během druhé světové války smysl života, potřebu vzdělávat se, celoživotně se učit novým věcem, stát se dobrými, slušnými a pracovitými lidmi.

Zejména židovské děti si odnesly z období druhé světové války otřesné zážitky, které by nemělo začít žádné dítě. Děti by měly mít odpovídající harmonické rodinné zázemí, měly by být uspokojovány jejich potřeby, měly by být rozvíjeny jejich dovednosti a schopnosti, měly by mít podporu zejména ve svých rodičích či blízkých, kteří by je měli připravit na budoucí život, vychovat z nich sebevědomé, samostatné osobnosti, které se uplatní v životě v tom dobrém slova smyslu.

Přemysl Pitter si byl však také vědom, že nejen děti a mládež, ale i dospělí potřebují vzdělání a další vzdělávání, že oni by měli jít svým dětem příkladem v oblasti vzdělanosti. Je faktem, že ne každému jde učení, někdo je zručný manuálně, jiný je naopak tzv. studijní typ, jde mu učení, jazyky apod., jsou lidé, kteří jsou studijními typy a jsou navíc manuálně zruční. Každému člověku je dáno něco do vínku, to kladné musí být rozvíjeno, to negativní či záporné by mělo být výchovou potlačeno.

Sám Přemysl Pitter se setkával často s nepochopením, neuznáním toho, co dělá pro dobro ostatních, ale nedal se zviklat, nehledal pohodlný život, ale propagoval své myšlenky, pomáhal dětem, mládeži i dospělým, ke kterým se ostatní obrátili zády. Také jeho spolupracovníci byli často pronásledováni úřady, policií pro svou spolupráci

s Přemyslem Pittrem. Mnoho z nich však tyto skutečnosti neodradily a věřili myšlenkám a idejím Přemysla Pittra.

Dále se budeme zabývat jeho sociálně-pedagogickým vztahem k práci s ostatními potřebnými.

### 3.1 Sociálně-pedagogický vztah práce Přemysla Pittra

V sociální a pedagogické činnosti pomáhali Přemyslu Pittrovi spolupracovníci, kromě Olgy Fierzové to byli např. Ferdinand Krch, Anna Pohorská, manželé Rottovi, Jaroslav Šimsa a další. Přemysl Pitter byl žákem myslitele a filozofa prof. Emanuela Rádla, se kterým spolupracoval. Přemysl Pitter se věnoval výchově židovských i nežidovských dětí, a to bez ohledu na nadřízené úřady. Jeho spolupracovníci i on sám byli vyslýcháni, perzekuováni, deportováni do koncentračních táborů, z nichž se mnozí již nevrátili, a to např. Jaroslav Šimsa (Pitter, 2022).

Dětem poskytoval Přemysl Pitter se svými spolupracovníci láskyplné zacházení, byla jim zajištěna lékařská péče i sociální péče, kvalitní strava. Práce s dětmi nebyla v některých případech snadná, jednalo se zejména o starší německé děti, které byly ovlivněny propagandou v Hitlerjugend. V poválečné době vychovával Přemysl Pitter děti české, německé, polské, židovské, slovenské i podkarpatoruské. Násilí na německém obyvatelstvu odsuzoval stejně jako nelidské zacházení s Němci v internačních táborech, zasazoval se o jejich humanizaci (Pitter, 2022).

Činnost Přemysla Pittra byla rozsáhlá, jeho myšlenky a dílo jsou uznávány i v současné moderní době, jeho ideje žijí dodnes, je z nich možné čerpat v sociálně-pedagogické i andragogické činnosti.

Přemysl Pitter rozvíjel *osvětovou, duchovní a přednáškovou činnost* zejména v Milíčově domě. Za svou činnost měl být dokonce transportován do uranových dolů, to se mu podařilo po rozmluvě s prokurátorem ze zdravotních důvodů odložit a Olga Fierzová zatím zorganizovala v zahraničí jeho útěk přes Německou demokratickou republiku do západního Berlína. V emigraci ve své činnosti pokračoval, pomáhal zde zejména uprchlíkům, povzbuzoval své krajany v exilu i doma, hodně publikoval, věnoval se v té době především náboženským otázkám (Pitter, 2022).



V uprchlickém táboře Valka byla situace velmi složitá. Přemysl Pitter společně s Olgou Fierzovou pomáhali všemi způsoby uprchlíkům z Československa, zejména z hlediska mravní a duchovní podpory. Uprchlíci trpěli úzkostmi, depresemi a nespavostí. Postupně se však situace díky této formě podpory zlepšovala a mnozí získali práci anebo odcestovali za oceán.

I když se Přemysl Pitter orientoval v exilu na německou evangelickou církev, sám se hlásil k Jednotě bratrské, k jejím ideám. Vystupoval v duchu ekumenismu, měl však porozumění pro všechny křesťanské církve, pro ostatní náboženské směry. V roce 1959 se zúčastnil sněmu sudetoněmeckých evangelíků v Kasselu, na němž měl projev v duchu usmíření v otázce česko-německých vztahů, kdy považoval za důležité přiznání viny, ale také vzájemné odpuštění a pokání. Přemysl Pitter zemřel 15. února 1976. Na jeho přání se nekonaly žádné obřady, jeho popel byl rozptýlen na hřbitově v Affoltern am Albis. Medaili in memoriam od Johannese Mathesiuse Gesellschafta v Kirnbachu za něj převzala Olga Fierzová. Řád T. G. Masaryka mu byl udělen také in memoriam až po obnovení demokracie v Československu po tzv. sametové revoluci v roce 1989, a to tehdejším prezidentem Václavem Havlem v roce 1991 (Pitter, 2022).

Jak již bylo uvedeno výše, Přemysl Pitter čerpal z mnoha vědních disciplín, níže se budeme zabývat jeho andragogickým vztahem v rámci své činnosti.

### 3.2 Andragogický vztah práce Přemysla Pittra

*Přemysl Pitter přispěl jak v teorii, tak v konkrétní praxi k rozvoji pedagogických či andragogických disciplín.* (Balvín, 2015)

Společností byl považován za českého evangelického kazatele, sociálního pracovníka, pedagoga, humanistu a pacifistu.

Jak bylo uvedeno již výše, jeho dílo bylo rozsáhlé a jeho činnost pedagogické, andragogické i sociální také. Od založení Miličova domu, přes uprchlický tábor Valka a jeho literární a publicistickou činnost. Je autorem mnoha publikací, které mají dosah i do současné doby a ze kterých je vycházeno i v dnešní sociální práci, v oblasti pedagogiky, sociální pedagogiky či andragogiky a v sociální práci.

V průběhu svého života se věnoval druhým lidem, pomáhal překonávat složité lidské osudy mnoha osiřelým dětem, uprchlíkům, jedincům i rodinám, a to bez ohledu na jejich náboženské vyznání, rasu, původ, národnost. Každý si dle něj zasloužil důstojný život a lidská práva by měla být za všech okolností dodržována, stejně jako mají lidé právo na svobodu. Život a dílo, celoživotní práci a přístup či smysl života ovlivnili také Pitterovi rodiče, jeho dětství, výchova, prostředí, ve kterém vyrůstal, možnosti a příležitosti, které se mu v životě naskytly, stejně jako každého jiného jedince ve společnosti. Důležitá je rodina, rodinné prostředí a zázemí, odpovídající výchova, vzdělání a další vzdělávání, celoživotní učení, bez kterého je člověk mnohdy ztracen, nenajde odpovídající uplatnění.

Pomohl za svého života stovkám dětí, které by mnohdy nepřežily, staral se o sirotky a svou andragogickou činností se snažil o jejich začlenění do společnosti, ale nikoliv drilem a přísnou výchovou, ale pochopením, vyprávěním, vysvětlováním, což mělo daleko větší účinek, nežli autoritářská výchova či manipulace. Děti učil odpovědnosti, odpovědnému přístupu k životu, ke vzdělávání. Výchovu jim dal to, co jim nemohli dát vlastní rodiče, které tyto děti ztratily ani blízká rodina. Mnozí zemřeli v koncentračních táborech, byli zavražděni. Nejen děti, ale i dospělí musí na sobě neustále pracovat, navzájem si pomáhat, komunikovat spolu, spolupracovat a dosahovat tak svých i společných cílů. Pomoc bližnímu byla pro Přemysla Pittra životním krédem, povinností, nutností.

Vážil si každého člověka, každému se snažil pomoci, podpořit ho v jeho nelehké životní situaci, nasměrovat jeho život správným směrem. Vyznával svobodu, toleranci, respekt a úctu jednoho k druhému. Každý člověk pro něj byl důležitý, každý měl pro něj cenu.

Milíčovu domu či táboru Valka a dílu Přemysla Pittra jsme se věnovali výše, nyní se budeme zabývat motivací a důležitými milníky v rámci sociálního a andragogického rozměru činnosti Přemysla Pittra.

### **3.3 Sociální a andragogický rozměr a jeho srovnání**

Přemysl Pitter se spolu s další významnou osobností sociální pedagogiky Miroslavem Dědičem stali významnými českými osobnostmi tohoto oboru, a to jak v nedávné minulosti, tak i v současné době (Balvín, 2015). Podstatnou část jeho sociálně

andragogické činnosti byla práce s dětmi a mládeží, ale také s dospělými české i jiných národností. Jeho činnost a dílo je přínosem pro pedagogiku a andragogiku, jsou svým významem inspirující také pro dnešní situaci v rámci multikulturní Evropy.

Přemysl Pitter věděl, že záleží především na *komunikaci*, na slovech. V knize „Slovo Boží dětem“ (2019) vypráví osobitým způsobem evangelijní příběhy. Šlo mu zejména o spojení dávných příběhů se současným životem tak, aby hluboká, podstatná a nenahraditelná náboženská inspirace vstoupila do života mládeže. V tomto ohledu byl Přemysl Pitter motivován obzvláště Věděl a sám také prožil, že špatná náboženská výchova může vyústit ve lhostejnost, případně v ateismus (Pitter, 2019, s. 65).

Náš životní styl se změnil, znalost dobového pozadí Ježíšova působení se ještě více prohloubily, ale to nijak nezmenšuje hodnotu a důležitost výše uvedeného díla Přemysla Pittra. Znal dětskou duši, byl vstřícný, vřelý, povzbudivý, plný lásky a víry v lepší svět (Pitter, 2019, s. 41).

Kupředu hnala Přemysla Pittra touha pomáhat druhým lidem, kteří to potřebovali, vychovávat opuštěné děti, které žádnou výchovu po druhé světové válce neměli, pomáhat lidem, kteří museli opustit své domovy, kteří museli začít nový život v cizí zemi, ať už se jednalo o období po skončení druhé světové války či o uprchlíky po únoru 1948.

Sociální a andragogický rozměr práce Přemysla Pittra je obrovský. Stal se uznávanou českou osobností, neváhal pomáhat druhým ani v době, kdy to bylo nebezpečné, neváhal poskytovat pomoc židovským dětem, i když byl za to pronásledován. Prokázal své lidské kvality, svou osobnost, která může jít příkladem ostatním, je pro ně inspirací.

Přemyslu Pittrovi nelze upřít odhodlání, odvahu a zapálení pro dobrou věc. Celý život pracoval s lidmi, pomoci druhým zasvětil celý svůj život a za to zaslouží uznání a dík. V dnešní době žijí jedinci, kteří na něj s láskou a úctou vzpomínají, např. právě dosud žijící tehdejší židovské děti, kterým zachránil život a poskytl jim péči a vzdělávání včetně výchovy namísto rodičů či rodin, které ztratily ve druhé světové válce.

Ani uprchlíci, kteří opustili české země po druhé světové válce anebo po únoru 1948 to neměli lehké, i těm se snažil Přemysl Pitter ze všech sil dle svých možností pomáhat. Často tak narazil na problémy se systémem, byl kritizován, že pomáhá Židům, německým

dětem. Jak ale sám vždy tvrdil, děti za svět kolem sebe nemohou a pomoc by se měla dostat ke všem bez rozdílu.

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 4 CHARAKTERISTIKA PROBLÉMU VÝZKUMU

Přemysl Pitter se věnoval jak dětem, tak i dospělým jedincům, pracoval jak s dětmi židovskými, tak německými a dokázal je stmelit, byť byli jiného vyznání, národnosti. Zabýval se jejich výchovou a vzděláváním a také pomáhal dospělým, a to nejen uprchlíkům v uprchlickém táboře Valka, ale také ostatním, kdo to potřebovali. Dodával lidem psychickou oporu v podobě víry v dobro. Věřil, že možnost vzdělávání může mít kdokoli, bez rozdílu věku, pohlaví či rasy.

Druhá světová válka zasáhla do fungování všech vysokých škol, které se dostaly pod nadvládu nacistického Německa. Židovští studenti museli školy opustit a po celou dobu války byly úplně uzavřeny vysoké školy. Německé školy fungovaly dále (např. německá část Karlovy univerzity). Některé ze škol byly uzavřeny v roce 1943 a pozdějších válečných letech, popřípadě jejich uzavření souviselo se stávkami. V socialistických státech byly univerzity zásadním způsobem změněny. Samospráva byla zrušena, z původní veřejnoprávní korporace se stalo státní učiliště a výběr studentů podléhal politické kontrole, stejně jako obsah výuky. Možnost studování vysokých škol se tak zásadně změnila pro značnou většinu uchazečů.

Výzkum se v tomto případě zaměřuje na vzdělávání seniorů prostřednictvím univerzit třetího věku. Lze uvést, že *„vzdělávání seniorů je pedagogický proces zaměřený na intencionální edukaci ve stáří a na funkcionální edukační působení na seniory. Zahrnuje jejich výchovu a vzdělávání, respektující všestranné zvláštnosti seniorské populace. Zabývá se specifickým působením pedagogických zákonitostí na seniory, definuje osobnost seniora ve výchovném a vzdělávacím procesu, systém výchovy a vzdělávání seniorské populace a také zvláštnosti ve vztahu k ostatním pedagogickým a společenským vědám“* (Průcha, 2009, s. 483).

Proces výchovy a vzdělávání není spojen pouze s představou dětství a mládí. O potřebě celoživotního vzdělávání se zmiňuje ve svém pojednání i Jan Ámos Komenský v jeho *„Škole stáří“*. Zde doporučuje, aby se lidé naučili využívat výsledků svých životních zkušeností a prožili poslední část života v harmonii a s rozmyslem. Jeho odkaz jednoznačně poukazuje na autorův zájem o starší generaci. I přes tento mezigenerační přenos, stále byly vzdělávací potřeby seniorů opomíjeny a ignorovány. Svůj podíl na tomto stavu má i přínos některých hraničních věd, které se zaměřily na popisování stáří jako na období zmaru, smutku a vyhasínání všech potřeb. V polovině šedesátých let dvacátého

století dochází k vzestupu prestiže seniorské generace. Vlivem rozvoje moderních technologií je v centru zájmu postproduktivní vrstva obyvatel. V tomto věku je již osobnost člověka plně rozvinuta, ale potřeba přísunu nových informací a propojenost se sítí sociálních vazeb je ještě aktuálnější.

Vzdělávání pro seniory musí respektovat jejich potřeby, osobní celoživotní zkušenosti, mentální kondici a v neposlední řadě podmínku dostupnosti. Dostupnost v podobě finanční náročnosti, časové dotace nebo dopravní obslužnosti a nároků na technické vybavení. Všichni senioři nebydlí v hlavním městě. Jsou rozmístěni po všech městech a malých obcích v České republice. Pokud by administrativní poplatky spojené se vzděláváním byly neúměrně vysoké, potom by nabídka vzdělávání nenašla mnoho posluchačů. Logistické zacílení center vzdělávání má také mnoho společného s dopravní infrastrukturou. Mnoho studijních textů, odkazů a pokynů pro posluchače lze dnes nalézt jen pomocí internetu, ne že by klasická kniha byla vytlačena ze svého primárního postu, ale nové technologie zvyšují efektivitu a dynamiku vyhledávání údajů. Většina veřejných knihoven, klubů pro seniory, informačních center v obcích a městech má k dispozici bezplatný internet. Počet lokalit v České republice, jež nejsou technicky přizpůsobené k příjmu internetu, je dnes již malý.

Motivace ve vzdělávání seniorů hraje důležitou roli. Postproduktivní ročníky prošly dlouhou životní etapou. Ne vždy byly jejich životní zkušenosti pozitivní a jednalo se s nimi v duchu fair play. Nesou v sobě radost, zvědavost stejně jako rozladění, pocit křivdy a nedocenení vlastního přínosu. Jejich motivace je různá, jako jsou různé jejich osobnosti. Svůj vliv zde nese typ dosaženého vzdělání, sociální prostředí, jež může mít pozitivní i negativní vliv na stimulaci jedince. Nezanedbatelný přínos může přinést i hobby, které přešlo hranici malé záliby ve velkého koníčka. Příkladem může být letecké modelářství. Tento koníček dokonale koordinuje rozvoj a udržení jemné motoriky s podporou technického myšlení a pohybovou složkou. Vzdělávání seniorů působí preventivně. Podporuje sociální integraci člověka, fyzickou i psychickou kondici a víru ve vlastní síly.

Vzdělávání seniorů se ukazuje jako jedna z možností, jak zkvalitnit lidem podzim života. Už jenom proces odchodu z pracovního světa je velmi těžký. V zaměstnání lidé tráví v průměru 8 hodin denně velkou část svého života. Vznikají vztahy pracovní i přátelské. Sociální vazby jsou pro člověka alfou omegou jeho bytí. Zcela logicky v situaci, kdy dochází k utlumení pracovních kontaktů, je třeba tento vzniklý prostor vyplnit jiným typem nových podnětných kontaktů. Společnost by měla respektovat potřeby seniorů

mnohem intenzivněji, než je možné sledovat. V době předdůchodové se lidé stále častěji vracejí k dřívějším koníčkům a zájmům. Někdo rád rybaří, jiný se věnuje zahrádkaření nebo sbírá známky. Čas dříve strávený v zaměstnání nyní může být investován do vlastní záliby, která sama o sobě pozitivně motivuje jedince k další aktivitě. Slovo aktivita bude klíčovým pro nastávající období života člověka.

Možnost rozšířit své znalosti, posílit sociální vazby, navázat nová přátelství, a především znova jedince integrovat do společnosti, to jsou hlavní cíle institucionalizovaného vzdělávání seniorů. Mnozí senioři neměli možnost studovat z politických nebo sociálních důvodů. V dnešní době již taková omezení nemají svou platnost. V České republice existuje Asociace univerzit třetího věku, která sdružuje vysoké školy v ČR, jež nabízejí vzdělávací programy pro seniory. Potřeba nabídnout a motivovat seniory k dalšímu vzdělávání byla realizovaná nejdříve ve Francii v sedmdesátých letech 20. století. Důvodem byl obrovský potencial této věkové skupiny. Francouzské kurzy se setkaly s neobyčejným zájmem veřejnosti. Později došlo k rozšíření tohoto vzdělávacího prostředku i do ostatních západoevropských zemí. Seniorské vzdělávání v ČR má dlouhou historii. Musíme zmínit organizaci Československý červený kříž nebo Klub aktivního stáří. Právě Československý červený kříž spolupracoval při přípravě svého vzdělávacího programu s vysokými školami, významně se zasadil o vznik univerzit třetího věku u nás. Zdejší univerzity třetího věku začaly samostatně fungovat pod křídly českých vysokých škol od druhé poloviny osmdesátých let minulého století. Obsahem nabízených studijních oborů jsou velmi obdobné obory, které nabízí tyto vysoké školy pro své denní studenty (Adamec, 2011, s. 47).

Vzdělávání seniorů patří ve světě k prestižním zájmům všech vyspělých vzdělávacích institucí. Smyslem univerzit třetího věku je smysluplné a podnětné využití volného času seniorů. Dalším úkolem studia je zvýšení pocitu užitečnosti a sounáležitosti se společností. V neposlední řadě je to v mnoha případech i pocit satisfakce za zmařené plány z mládí. Studium svým posluchačům dodává potřebné sebevědomí a zvyšuje sebeúctu. Odtud je jen krůček k pozitivnímu klimatu v rodinách. Senior, který si je jistý svou hodnotou a má plány a program do budoucna budí respekt ve svém okolí, které bývá o generace mladší. Pro tuto činnost je nutná finanční podpora ze strany Ministerstva školství a tělovýchovy. Jeho finanční prostředky významně pomáhají k realizaci aktivit univerzit třetího věku (Průša, 2012, s. 4).



#### 4.1 Výzkumné cíle, výzkumné otázky a hypotézy

**Hlavním cílem** výzkumu je zjistit u seniorů studujících na univerzitě třetího věku zájem o další vzdělávání. Při výzkumu jsou formulovány i tyto **dílčí cíle**:

- Osvětlit demografické ukazatele seniorských studentů univerzity třetího věku. Tedy, zda existuje významný rozdíl mezi studenty univerzity třetího věku s ohledem na jejich pohlaví a věk.
- Prokázat předchozí profesní zaměření u studentů univerzity třetího věku v kontextu dalšího vzdělávání. To tedy znamená zjistit, zda existuje významný rozdíl mezi studenty třetího věku ve vztahu k jejich dřívějšímu profesnímu uplatnění.
- Identifikovat, zda je motivace k dalšímu vzdělávání mezi studenty univerzity třetího věku rozdílná ve vztahu k pohlaví a věku respondentů.
- Zjistit, zda je rozdíl v zájmu o vzdělávání mezi seniory studujícími na univerzitě třetího věku s ohledem na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů.

**Výzkumné hypotézy** jsou modifikovány při sestavování dotazníku se záměrem jejich následného ověření po zpracování sesbíraných dotazníků vypsanych respondenty. Pět výzkumných předpokladů se vážou ke konkrétním sekcím v dotazníku:

- První hypotéza vychází z předpokladu, že nejméně třetina respondentů patří do věkové skupiny mezi 61 až 70 lety. Tomu odpovídá **výzkumná otázka č. 1**: Jaká je věková struktura respondentů studující na univerzitě třetího věku? **Hypotéza č. 1** je následující: Existuje statisticky významný rozdíl mezi věkovými skupinami studentů univerzity třetího věku (vyšší počet studentů univerzity třetího věku je ve věku 61-70 let).
- Druhý výzkumný předpoklad předjímá, že nejméně polovina respondentů působila během svého profesního života v administrativních oborech. Tomu odpovídá **výzkumná otázka č. 2**: V jakých profesních oborech respondenti univerzity třetího věku během pracovního života působily? **Hypotéza č. 2** je následující: Existuje statisticky významný předpoklad mezi profesním zaměřením studentů univerzity třetího věku (vyšší počet studentů univerzity třetího věku dříve pracovala v oboru administrativy).
- Třetí výzkumný předpoklad si klade za cíl ověřit, zda se více než dvě pětiny respondentů dozvěděli o možnostech vzdělávání na univerzitě třetího věku od

svých přátel, známých, kolegů. Tomu odpovídá **výzkumná otázka č. 3**: Z jakých zdrojů se respondenti dozvěděli o možnostech vzdělávání na univerzitě třetího věku? S tím souvisí **následující hypotéza č. 3**: Existuje statisticky významný rozdíl mezi respondenty, kteří se o možnosti vzdělávat se na univerzitě třetího věku dozvěděli od svých přátel, známých a kolegů, a respondenty, kteří se o této možnosti dozvěděli z jiných zdrojů.

- Čtvrtý výzkumný předpoklad si klade za cíl vyhodnotit, jaký je vztah mezi motivací a pohlavím a věkem respondentů. Tomu odpovídá **výzkumná otázka č. 4**: Jaký typ motivace převládá u žen a mužů a u respondentů podle jejich věku? S tím souvisí **následující hypotéza č. 4**: Existuje statisticky významný rozdíl v motivaci k dalšímu vzdělávání na univerzitě třetího věku ve vztahu k pohlaví a věku současných studentů – seniorů.
- Pátý výzkumný předpoklad si klade za cíl vyhodnotit, jaký je vztah o další vzdělávání na univerzitě třetího věku ve vztahu k nejvyššímu dosaženému vzdělání respondentů. Tomu odpovídá **výzkumná otázka č. 5**: Je zájem o další vzdělávání na univerzitě třetího věku vyšší u respondentů se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním? S tím souvisí **následující hypotéza č. 5**: Existuje statisticky významný rozdíl v zájmu o další vzdělávání u studentů na univerzitě třetího věku ve vztahu k nejvyššímu dosaženému vzdělávání respondentů.

Bočková k tomu dodává, že *„jeden z negativních aspektů odchodu do důchodu může být mimo jiné spojen se ztrátou sociálních kontaktů. Pravidelná pracovní činnost obvykle vyžaduje častý kontakt s různými lidmi. V důchodu tak může docházet k postupné izolaci člověka, aniž by si to uvědomoval. V našem výzkumu jsme se ptali, nakolik jsou starší pracovníci a senioři spokojeni s kvalitou svých sociálních kontaktů. Z odpovědí respondentů jsme zjistili, že nejspokojenější jsou lidé ve věku 60 až 69 let a ženy. Výzkum neprokázal, že by lidé v důchodu byli méně spokojeni se sociálními kontakty než lidé ekonomicky aktivní.“* (Bočková, 2011, s. 65)

## 4.2 Druh výzkumu

V rámci výzkumu je prezentována kvantitativní metoda zpracování dotazníku. Využívá k praktickému zpracování výstupů absolutní a realitní četnost.

Dotazníková metoda byla tedy zvolena především z důvodu jednoduššího vypracování a možnosti oslovit a zpracovat větší množství respondentů za poměrně krátký čas (Průcha, 2014, s. 20).

Respondentům byl administrován dotazník typu tužka-papír, neboť pro respondenty seniorního věku je jednodušší vyplňovat tištěné dotazníky než webové dotazníky, tj. uveřejněné na internetu.

### 4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek byl zařazen do dotazníkového šetření a vybrán na základě náhodného výběru. Vysokou školou, která realizuje studium univerzity třetího věku a jejichž studenti se stali respondenty výzkumu, je Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci, chod koordinuje PhDr. et Mgr. Naděžda Špatenková, Ph.D. Cílovou skupinou tohoto výzkumu se stali studující senioři na univerzitě třetího věku. Česká společnost se nachází v době, kdy je z demografických a ekonomických dopadů negativní natalitní politiky zvyšován odchod do starobního důchodu. Praxe ověřila, že proces vzdělávání bude pro další generace kontinuální činností, která zajistí profesní uplatnění a rozvoj osobnosti. Je důležité specifikovat, koho považuje demografie za seniora.

Senior se považuje člověk ve věku nad 65 let, tj. v důchodovém věku, nastupují po etapě tzv. aktivního věku. V populaci seniorů převažují především ženy, a to ve vztahu k faktu, že se v průměru dožívají vyššího věku než muži. Senioři jsou také ohroženi ageismem a řadou zdravotních potíží, které mohou vést ke ztrátě jejich soběstačnosti (Ondrušová, 2019, s. 76).

Studium klade mimořádné nároky na mladé studenty prezenčního studia, natož na studenty vyššího věku, kteří jsou limitováni zdravotním stavem i rodinným zázemím, které se vyvíjí a mění. Proto je cílová skupina mimořádně zajímavá, už svým směřováním volného času a motivací, která je drží při získávání nových znalostí a dovedností. Není pravda, že senioři nejsou flexibilní a lpí na zažitých pravidlech. Při výzkumu se studující senioři jeví jako součást pulzujícího celku. Zpracování dotazníků zvládli perfektně, rychle a precizně.

Výběrový soubor respondentů tvořili, s ohledem na výše uvedené, studenti univerzity třetího věku na Univerzitě Palackého v Olomouci. Důležité bylo zvolit vhodný výběr respondentů. Pro tento výzkum byl zvolen náhodný výběr. Pro něj je charakteristické, že všechny prvky základního souboru (všichni studující na univerzitě třetího věku) mají stejnou pravděpodobnost, že budou vybráni do výzkumu jako respondenti (Chráska, 2016, s. 38). Za pomoci losu (základním souborem byly všechny univerzity třetího věku v České republice) byla náhodně vybrána jedna univerzita třetího věku (Univerzita Palackého v Olomouci). Tato univerzita byla vybrána a bylo s ní následně spolupracováno. Po domluvě s touto univerzitou byl studujícím rozdán příslušný dotazník.

Ve výzkumném šetření bylo zpracováno 161 dotazníků od studujících seniorů na univerzitě třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci. Dotazníky byly distribuovány před zahájením výuky, se svolením vyučujícího pedagoga. Všem respondentům byl objasněn záměr dotazníkového šetření i důvod oslovení této cílové skupiny. Vzhledem k cílové skupině, která je osobnostně zralá a přistupovala k předložené aktivitě zodpovědně, byla návratnost vyplněných dotazníků maximální (100%). Na dotazy seniorů při výzkumu dopovídal sám realizátor výzkumu a pracovnice univerzity třetího věku, která dokázala vytvořit podnětné prostředí pro dialog a naplnit tak jednu z hlavních výzkumných aktivit celého projektu. V první vlně výzkumu odpovědělo v rámci výzkumu 99 respondentů, v druhé vlně výzkumu to bylo 62 respondentů. Při konečném zpracování bylo využito grafického znázornění pro lepší prezentaci výsledků výzkumu. Výzkum byl realizován na podzim roku 2021.

<b>Pohlaví</b>	<b>Absolutní četnost</b>	<b>Relativní četnost v %</b>
Žena	140	87
Muž	21	13
Celkem	161	100

Tabulka 1 – Struktura výběrového souboru respondentů dle pohlaví

Z odpovědí respondentů se ukázalo, že více než tři čtvrtiny studujících byly ženy. Muži byli zastoupeni v početním složení jen malou částí. Bylo by proto zajímavé dále ověřovat, zda studující muži jsou součástí studující partnerské dvojice nebo se účastní formy vzdělávání bez svého protějšku. Důvodem několikanásobně vyššího počtu žen bude zejména vyšší zastoupení žen v seniorských věkových skupinách.

Druhá otázka dotazníku monitorovala věk respondentů. Jeho zjišťování nemá diskriminační vliv, jak bývá ve společnosti zvykem, ale naopak popisuje reálnou situaci.

Respondenti měli možnost uvést svůj věk mezi pěti strukturovanými položkami. Nejméně studentů pochází z nejmladší nabízené kategorie, tj. do 60 let. Někdy se objevuje názor, že s vyšším věkem klesá zájem o vzdělávání obecně. V tomto případě se to nepotvrdilo. Nejčetnější věkovou kategorií se stala věková skupina mezi 61 a 65 lety, a to 35 % dotázaných. Velmi těsně ji následuje skupina seniorů ve věku mezi 66 a 70 lety. Tato skupina je z pohledu studujících zastoupena v 29 %. Lze považovat za pozitivní fakt, že univerzity třetího věku se nebojí ani senioři nad 76 let a v tomto výzkumném vzorku jich bylo celých 16 % a dokonce předčili svou četností skupinu mladších seniorů ve věku mezi 71 a 75 lety.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Do 60 let	13	8
61-65 let	56	35
66-70 let	47	29
71-75 let	19	12
76 let a více	26	16
Celkem	161	100

Tabulka 2 – Struktura výběrového souboru respondentů dle věku

Velikost obce či města do jisté míry rozhoduje o množství finančních prostředků, které stát rozděluje na jejich rozvoj správu. Ze získaných prostředků jsou mimo jiné dotovány dopravní spoje, rozvíjí se infrastruktura, kultura, investiční počiny atd. Třetí otázka se snažila postihnout zázemí bydliště, co do velikosti obce nebo města.

Bydliště	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Obec do 1 000 obyvatel	32	20
Obec do 5 000 obyvatel	25	15,5
Obec do 15 000 obyvatel	25	15,5
Obec nad 100 000 obyvatel	79	49
Celkem	161	100

Tabulka 3 – Struktura výběrového souboru respondentů dle místa bydliště

Nejvíce vybraných respondentů, více než 49 %, žije ve městě, které čítá více než 100 tis. obyvatel. Vzhledem k umístění univerzity je velmi pravděpodobné, že většina těchto respondentů bydlí v centru Hané, v Olomouci. Studenti žijící ve městech s množstvím obyvatel do 5 tis. obyvatel a do 15 tis. obyvatel se svým zastoupením vzácně shodli, obou skupin je v tomto výzkumu zastoupeno po 15,5 %. Druhým nejčastějším bydlištěm

vybraných respondentů je obec do 1 tis. obyvatel. Jsou zastoupeni v necelé čtvrtině dotazovaných. Lze tedy konstatovat, že studia v seniorském věku nejsou výsadou obyvatel velkých měst, kde je dopravní situace jednoduchá a vysokoškolská tradice pevná.

#### 4.4 Výzkumná technika

Je třeba podotknout, že pro tento kvantitativní výzkum byl vytvořen vlastní, nestandardizovaný dotazník, a to na základě teoretických poznatků o řešeném tématu. Předložený dotazník má deset otázek. Otázky jsou uzavřené nebo polouzavřené, strukturované. První čtyři otázky hledají odpovědi demografického charakteru, včetně velikosti obce či města, kde respondent žije. Otázky jsou uzavřené, čtvrtá je polouzavřená:

- Jste muž nebo žena?
- Kolik je Vám let?
- Žijete v obci či městě dle následující kategorizace?
- Časová náročnost dojíždění z místa bydliště na výuku v rámci univerzity třetího věku (jedna cesta).

Další sekce otázek 5 až 7 směřuje k profesnímu základu respondentů, šestá otázka je polouzavřená, 5 a 7 je uzavřená:

- Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- V jakém oboru jste nejdéle profesně působili?
- Jak dlouhá je Vaše praxe v tomto oboru?

Poslední sekce otázek 8 až 10 se zaměřuje na informovanost seniorů na univerzitách třetího věku a další zájem o studium. Otázka 10 je uzavřená, dvě předchozí polouzavřené:

- Jak jste se dozvěděli o vzdělávání na univerzitě třetího věku?
- Co považujete za největší motivaci ke studiu?
- Máte zájem o další vzdělávání v rámci univerzity třetího věku?

Uzavřené typy otázek jsou u respondentů oblíbenější, nabízí možnosti odpovědí a lépe se zpracovávají. Polouzavřené typy otázek zase podněcují aktivitu respondenta a dávají mu možnost vlastní volby. Úvod dotazníku je věnován jeho účelu a informování, že jde o anonymní výzkum a že výsledky dotazníku poslouží pouze pro výzkumné účely.

## 4.5 Způsob zpracování dat

Veškeré odpovědi, které z dotazníků vplynuly, byly převedeny do tabulek v programu Excel. Tento program byl využit k vyhodnocení popisných výzkumných otázek. Statistické zpracování dat proběhlo v programu TIBCO Statistica® 13.3.0. Tento program byl aplikován k vyhodnocení relačních výzkumných otázek a hypotéz. Z výzkumných statistických metod byla využita deskriptivní statistika, grafické zobrazení (sloupcové grafy) a parametrické testy (uvést lze především Studentův T-test či Pearsonův koeficient korelace k vyjádření příslušných vztahů).

Z deskriptivní statistiky pro vyhodnocení hlavního cíle výzkumu byly využity tyto metody, resp. ukazatele: průměr, směrodatná odchylka, minimum, maximum. Při vyhodnocení výzkumných otázek, kdy bylo důležité prokázat vztah s ohledem na pohlaví, věk či dosažené vzdělání byl aplikován T-test, příp. koeficient korelace. U otázek, v nichž je zapotřebí vyhodnotit těsnost vztahu dvou proměnných, aplikuje se koeficient korelace, v tomto případě Pearsonův koeficient korelace. Při vyhodnocování statistické významnosti je vždy důležité uvést hladinu statistické významnosti, která může nabývat hodnoty 0,01 (1% hladina statistické významnosti) nebo 0,05 (5% hladina statistické významnosti).

## 5 SHRnutí VÝzkUMNÉ ČÁSTI

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit u seniorů studujících na univerzitě třetího věku zájem o další vzdělávání. Z provedeného výzkumu je zřejmé, že necelých devět desetin respondentů má zájem o pokračování v dalším studiu ve vzdělávacích programech univerzity třetího věku. Zbývající desetina respondentů není buď rozhodnuta, anebo neuvažuje o pokračování ve studiu. Z výzkumu vyplynulo, že za nejsilnější motivací ke studiu považují studující senioři samotnou možnost vzdělávání. Bylo ověřeno, že nejlepší formou informovanosti seniorů o možnostech studia na univerzitě třetího věku jsou jejich kontakty s přáteli a kolegy. Internet jako informační zdroj zaujal hned druhé místo v pomyslném žebříčku přínosu informací v této oblasti. Prokázány byly také základní demografické údaje, z nichž vyplynulo, že typickým studentem univerzity třetího věku je žena a věková hladina nejčastěji zastoupených studentů je od 61 do 65 let. Dále bylo statisticky potvrzeno, že studium ve vyšším věku absolvují především studenti středoškolského vzdělání ukončeného maturitou ve sledu bývalých vysokoškolských studentů. Dále se prokázalo, že necelá jedna třetina studentů univerzity třetího věku za vzděláváním dojíždí víc než 2-3 hodiny.

Jedinou koncepční cestou rozvoje jedince je umožnit mu vzdělávání v každé věkové kategorii. Zvyšuje se odchodový věk pro starobní důchod, lidská činnost se přesunuje od té fyzicky náročné k duševně progresivním oborům, kde je nutné udržet krok. Jak již potvrdil tento výzkum, jejich zájem o studium odolává i velké časové náročnosti na dojíždění za studiem, ale i zdravotním obtížím. Motivací pro tyto studenty jsou nové přátelské vazby, možnost se odreagovat od domácího stereotypu a zvýšená prestiž seniora v očích okolí i rodiny. Pozitivní klima studijních ročníků na univerzitách třetího věku pomáhá vytvořit pocit sounáležitosti a rovnocennosti. Podnětné prostředí vytváří dobré podmínky pro rozvoj osobnosti seniorů a kvalitní zpětnou vazbu lektorům a pedagogům.

Pro občanskou společnost z výzkumu vystupuje podnět směrem k přístupu vzdělávacího systému, kdy by se mělo začít o existenci univerzit třetího věku a jejich vlivu na rozvoj osobnosti hovořit již od základní školy, a tím posilovat informovanost veřejnosti od dětství. Systematické předávání informací o potřebě celoživotního vzdělávání zvýší její prestiž a zajistí tím i její větší dostupnost.



## ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo popsat andragogický rozměr ve výchovné práci významného českého publicisty, kazatele a sociálního pracovníka Přemysla Pittra a propojit jeho výchovné a edukační metody s praktickou částí, která se zabývá sociologickým výzkumem studentů na univerzitě třetího věku.

V této práci jsme se v teoretické části zabývali andragogikou ve vztahu k osobnosti, kde jsme si vysvětlili pojmy jako andragogika, pedagogika, sociální pedagogika a sociální práce v souvislosti s celoživotním vzděláváním. Dále jsme se věnovali popisu života, osobnosti, dílu Přemysla Pittra a jeho vztahu k edukaci dospělých. V poslední kapitole teoretické části jsme se zabírali sociálně pedagogickým a andragogickým vztahem k práci Přemysla Pittra a oba tyto rozměry jsme porovnali.

Přemysl Pitter byl mnohorozměrná osobnost. Považoval za smysl a účel života zdokonalování člověka, a snahu stát se lepším, vzdělanějším a moudřejším. Věřil, že budou-li lepší lidé, bude i svět lepším místem a chtěl k tomu přispět svou činností. V nejšířším slova smyslu bylo cílem jeho výchovné a vzdělávací činnosti náprava společnosti a ‚věcí lidských‘. Tato myšlenka úzce souvisí s celoživotním vzděláváním a výchovou člověka, protože vzdělávání nás přeci doprovází celý život a nepozbývá platnosti.

Jelikož většinu svého života věnoval Přemysl Pittr edukaci, v jeho dobách převážně dětem ale i jejich rodinám. V dnešní době má smysl vzdělávat lidi v seniorním věku, hlavně kvůli tomu, že vzdělávání seniorů působí preventivně, má přínos hlavně pro aktivní, úspěšné a zdravé stárnutí populace. Podporuje fyzickou i psychickou kondici seniora a víru ve vlastní síly. Možnost rozšířit své znalosti, předat vlastní zkušenosti, posílit sociální vazby, navázat nová přátelství, a především znova jedince integrovat do společnosti, to jsou hlavní cíle institucionalizovaného vzdělávání seniorů.

Z tohoto důvodu jsme se v praktické části zaměřili na vzdělávání seniorů prostřednictvím univerzit třetího věku, a zda mají zájem o další vzdělávání. Domníváme se, že univerzity třetího věku jsou přínosem pro společnost ale i pro seniory, kteří nemohli z určitých politických či sociálních důvodů na univerzitách v minulém století studovat.

Důležitým, často o výsledku vzdělávání rozhodujícím faktorem je samotná osobnost vzdělavatele. Ten svým záparem a uměním vtáhnout vzdělávaného do vyučované problematiky a chováním má značný podíl na zájmu vzdělávaného o předkládané téma. Inspirací zejména pro tyto vzdělavatele na univerzitách třetího věku může být život, dílo a činnost osobnosti české sociální práce Přemysla Pittra. Přemysl Pitter věřil, že laskavý, tolerantní a pečlivý přístup vede k lepším mezilidským vztahům, k efektivnějším výsledkům vzdělávacího procesu a k integraci lidí do společnosti, jakkoli znevýhodněným.

Doporučení pro praxi zní, že je potřeba mít vzdělavatele na univerzitách třetího věku, kteří chápou potřeby seniorů a berou ohled na jejich možnosti (brzká únava seniorů, intenzita učení, časová náročnost výuky), mít s nimi trpělivost, empatii, lidské cítění, chuť pomáhat v různých situacích, a s tím související způsoby a metody vzdělávání Přemysla Pittra. Odkaz Přemysla Pittra je tudíž patrný v nezištném a pozitivním přístupu vzdělavatele k seniorům, kteří jsou dále motivováni v pokračování ve studiu na univerzitě třetího věku. Klíčový je rozvoj kompetencí v sociální a vzdělávací práci těchto pracovníků a Přemysl Pitter je velikou inspirací pro všechny, kdo se zabývají pedagogikou a andragogikou.

**SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**

ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF a kol. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku ČR, 2011. ISBN 978-80-210-5640-4.

BALVÍN, Jaroslav. *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter*. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 9788087573136.

BARTÁK, Jan a Milan DEMJANENKO. *Sociální andragogika: andragogika v procesu socializace člověka*. Praha: Grada, 2021. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3997-7.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4824-5.

BERÁNEK, Josef a Jan SOKOL. *Odvaha ke svobodě*. V Praze: Vyšehrad, 2021. ISBN 9788076014114.

BOČKOVÁ, Lenka, Šárka HASTRMANOVÁ, Šárka a Egle HAVRDOVÁ. *50+ aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. Praha: Respekt institut, 2011. ISBN 978-80-904153-2-4.

FISCHER, Ondřej. *Profesionalita, ctivosti a etika povolání: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-246-4906-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

KOHN, Pavel. *Castles of Hope: Přemysl Pitter in memory of "his children"*. L. Marek, 2020. ISBN 9788087127919.

KOSATÍK, Pavel. *Sám proti zlu: život Přemysla Pittra (1895-1976)*. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-718-5971-0.

MATOUŠEK, Oldřich, ed. *Profesní způsobilost a vzdělávání v sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4904-7.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina a kol. *Gerontologie pro sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4383-0.

PITTER, Přemysl. *Slovo Boží dětem: pro rodinu i nedělní školu*. Praha: Kalich, 2019. ISBN 978-807-0172-483.

PITTER, Přemysl a Tomáš PASÁK. *K poctě Přemysla Pittra: výběr exilových proslovů a projevů*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 1995. ISBN 8090146139.

PITTER, Přemysl, PLZÁK, Michal, ed. *Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*. 3. české vyd. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, 2011. ISBN 978-80-7017-159-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan a kol. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.

PRŮŠA, Josef. 20 let s Univerzitou třetího věku na ZČU. In: ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA. *Univerzita třetího věku: 20 let*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN 978-80-261-0212-0.

ROGERS, Carl Ransom. *Být sám sebou: terapeutův pohled na psychoterapii*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0796-2.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

SOKOL, Jan. *Člověk jako osoba: filosofická antropologie*. Třetí, rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad, 2016. Moderní myšlení. ISBN 9788074296826.

SOKOL, Jan. *Proč chodíme do kostela?.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. Katecheze do kapsy. ISBN 978-80-7195-658-7.

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5511-3.

ŠERÁK, Michal. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMEK, Eduard. *Evropský humanista Přemysl Pitter (1895-1976): [sborník z mezinárodní konference*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa pro Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, 2014. Hovory (Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové). ISBN 9788086057941.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.

VETEŠKA, Jaroslav, ed. *Perspektivy učení a vzdělávání v evropském kontextu: Prospects of learning and education in European context*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012. ISBN 9788074520228.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0051-4.

Československá bibliografická databáze, Přemysl Pitter, 2022. Dostupné z WWW: <https://www.cbdb.cz/autor-30820-premysl-pitter> [online]. [cit. 2022-04-01].

Institut Tereziánské iniciativy, Holocaust.cz, Přemysl Pitter, 2022. Dostupné z WWW: <https://www.holocaust.cz/dejiny/lide/zachranci/premysl-pitter/> [online]. [cit. 2022-04-01].

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Přemysl Pitter, 2022. Dostupné z WWW: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/premysl-pitter> [online]. [cit. 2022-04-01].

Pedagogická fakulta, Knihovna Univerzita Karlova, Přemysl Pitter, 2022. Dostupné z WWW: <http://knihovna.pedf.cuni.cz/clanky/pitter.html> [online]. [cit. 2022-04-01].

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, 2022. Dostupné z WWW: <http://pitter.npmk.cz/> [online]. [cit. 2022-04-01].

Metodický portál RVP.cz, Přemysl Pitter, Magdaléna Turková, 2006. Dostupné z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/883/PREMYSL-PITTER.html> [online]. [cit. 2022-04-01].

ČT art, Kdo byl Přemysl Pitter?, 1996. Dostupné z WWW: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/153638-kdo-byl-premysl-pitter/> [online]. [cit. 2022-04-01].

## SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Milíčův dům v Praze, současná podoba, 2022.....	32
Obrázek 2: Přemysl Pitter, 2022.....	37

**SEZNAM TABULEK**

Tabulka 1: Struktura výběrového souboru respondentů dle pohlaví.....	51
Tabulka 2: Struktura výběrového souboru respondentů dle věku.....	52
Tabulka 3: Struktura výběrového souboru respondentů dle místa bydliště.....	52



## SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro respondenty

## **PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RESPONDENTY**

**Otázka č. 1: Jste muž nebo žena?**

- a) žena
- b) muž

**Otázka č. 2: Kolik je Vám let?**

- a) do 60 let
- b) 61-65 let
- c) 66-70 let
- d) 71-75 let
- e) 76 let a více

**Otázka č. 3: Žijete v obci či městě dle následující kategorizace?**

- a) obec do 1 000 obyvatel
- b) obec do 5 000 obyvatel
- c) obec do 15 000 obyvatel
- d) obec nad 100 000 obyvatel

**Otázka č. 4: Časová náročnost dojíždění z místa bydliště na výuku v rámci univerzity třetího věku (jedna cesta).**

- a) cca 10 – 20 minut
- b) cca 21 – 55 minut
- c) cca 1 – 1,5 hodiny
- d) jiný údaj, uveďte: .....

**Otázka č. 5: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**

- a) základní
- b) středoškolské s výučním listem
- c) středoškolské s maturitou
- d) vysokoškolské

**Otázka č. 6: V jakém oboru jste nejdéle profesně působili?**

- a) technické obory
- b) administrativní obory

- c) zdravotnictví, služby
- d) jiný obor, uveďte: .....

**Otázka č. 7: Jak dlouhá je Vaše praxe v tomto oboru?**

- a) cca 10 – 15 let
- b) cca 16 – 20 let
- c) cca 21 – 30 let
- d) více než 31 let

**Otázka č. 8: Jakou formou jste se dozvěděli o vzdělávání na univerzitě třetího věku?**

- a) od přátel, známých, kolegů
- b) z novin, časopisu
- c) z internetu
- d) jinou cestou

**Otázka č. 9: Co považujete za největší motivaci ke studiu?**

- a) samotnou možnost vzdělávání
- b) zpětná vazba s lektory a pedagogy
- c) nově vzniklá přátelství a kontakty
- d) jiná motivace, uveďte: .....

**Otázka č. 10: Máte zájem o další vzdělávání v rámci univerzity třetího věku?**

- a) ano
- b) ne
- c) zatím nejsem rozhodnut/a